

C 2288
IV / 1898 67

KASSA

ÁRÚMEGÁLLÍTÓ JOGA.

A város titkos levéltárának adatai alapján

IRTA:

FARKAS RÓBERT.

Ltn. 1083.

KASSA

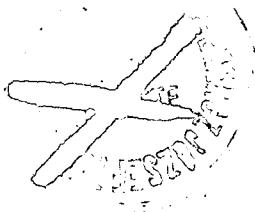
NYOMATOTT RIES LAJOS KÖNYVNYOMÓ-INTÉZETÉBEN

1893.

Lelt. napló: a 5939
Csoport:
Szám:
szám.

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000831541

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
Magyar Történelmi Intézetének Könyvtára
Lelt. napló:
Lsz.: VI.
a port: 5
szám.

C1188

Ritter Károly, az összehasonlító földrajz megalapítója, a nemzetek történelmi fejlődését az illető országok természeti alakulásából igyekezett kimagyarázni. Szerinte ugyanis léteznek bizonyos tényezők, melyek az emberi letelepedésnek lehetőségét, a népesség szaporodását gátolják vagy előmozdítják. Különösen áll ez a *városokra, községekre*, melyek az emberek lakásának s elterjedésének kiváló képviselői.

Ama természeti vagy földrajzi tényezők alatt pedig azon fekvési viszonyokat értjük, melyek az illető vidékek földjének, valamint a közelebb és távolabb eső környezetnek alakulásában határozódnak. Tengernek, folyóknak, hegyeknek rendkívüli szerepök van a városok keletkezésében és fejlődésében. Egy tekintet hazánk térképére meggyőző bennünket, hogy a különböző hegysorokból álló *Kárpátok* legmagasabb sorfala 22—37 km. széles övet képez, keskeny völgyek által szeldelve s mind a négy világtáj felé lépcsősödve. Ez övben nincsenek népesebb városok, csak egyes völgybeli helységek. Jobb és bal oldalán 60—75 km.-nyi távolban azonban már népes városok találhatók: *Morvában, Sziléziában, Galicziában, Bukovinában* úgy, mint hazánkban: *Pozsony, Nyitra, Selmecz, Besztercze, Lőcse, Kézsmárk, Eperjes, S.-A.-Ujhely, Munkács, M.-Sziget* stb. A főbb városok már távolabb esnek e hegységi övtől: *Brün, Krakó, Lemberg, Csernovicz.* — *Kassa, Eger, Debreczen, N.-Várad*; s többé nem a hegyek között, — hol csak a tágasabb keresztvölgyek alkalmasak a népesebb letelepedésekre, — hanem mindenütt a síkon.

A csak felületesen érintett viszonyokból is kitetszik, hogy *Kassa város földrajzi fekvése* szerencsésnek mondható. A felföld találkozik itt az alfölddel s maga a város egy lapályon fekszik, mely már tágasabb s termékenyebb, mint az odább, északra fekvő völgyek. A fel- és alföldet az itt kiszélesedő *Hernád* völgye még inkább összekapcsolja, s míg az északról és északkeletről menetelesen lejtősödő hegyek azon vidékek érdekeit egyenesen belő vezetik, sőt a határhegységek átjárásai arra is alkalmassá teszik, hogy a szomszéd országokkal is érintkezésbe léphessen: addig a *Bodrog* vidékkel való szomszédos helyzete a *Tisza* vidékének is központjává teszi. Története szószerint igazolja állításunkat. Az északi tartományokkal s kivált *Lengyelországgal* gyakori összeköttetésben van, mióta csak az ipar s kereskedelem Magyarországon életre való gyökereket vert; a déli részek érdekei is mindenkor azonosak valának az övéivel, s a törökvilágban és az erdélyi fejedelmek idejében *Kassa* — köztudomás szerint — fontos földrajzi helyzeténél fogva nevezetes szerepet

játszott; legelőször mindig ezt igyekeztek elfoglalni, mert ez volt a felföldnek s a felföldre vezető utaknak kulcsa.

Az európai kereskedelemnek két fővonala volt a középkorban. Az egyik a *Rajná*tól a *Dunához* s azon le *Bécsig*, *Budáig* s a *Fekete tengerig* vitt. A másik az északot déllel összekötő vonal volt: a *Balti tengertől* a *Dunáig* s innen akár *Görög*-, akár *Olaszország* felé, mely *Porosz*-, *Lengyel*- és *Oroszország* kereskedelmének utja vala a déli tartományokba. Ahol ez a két fővonal átvonult, s különösen amely pontokon vágta egymást, természet szerint *kereskedelmi telepek* állottak elő.

Igaz ugyan, hogy hazai kereskedelmünk vonalai az ország viszonyainak megfelelőleg mindannyian a *Duna könyökénél* találkoztak, s már a XII. s XIII. században *Buda* és *Pest* kétségbevonhatlanul góczpontjaként szerepel a kereskedelemnek, de nyomában csakhamar keletkeznek más központok is, melyek azon vonalak metszési pontjain kiváló jelentőségre emelkednek. Így *Kassa* már az Árpád korszak végével tekintélyes városként jelentkezik s az ország északi részének méltán központjává válik. A *Mátra* aljában, a *Tisza mentén*, el az *erdős Kárpátok* szorosainak haladt az *északkeleti út*; nevezetes góczpontja *Eger*, *Kassa*. — A *Duna balpartján* haladó út beágazta az *északnyugati hegyvidéket*, melyből aztán kiindult a bányavárosokon *Selmecz*, *Besztercze*, *Szepesség*en át a *Kassára* vivő út. Majd a déli s délkeleti vidékek érdekeiben is osztozik a *Szamos*, a *Sebes-Kőrös*, de főleg a *Maros* mentén nyugatra haladó, illetőleg a felső *Tisza* vonalának irányában húzódó utak által. — Csak természetes tehát, hogy *Kassa* a belföldi városokon kívül, csakhamar a távol külföldi városokkal is — ha nem is közvetlen, legalább *közvetett* — de sűrű kereskedelmi érintkezésbe lép, hogy azon árucikkeket, melyek az európai fővonalak polusairól kiindultak, a maga hatáskörébe eső nagy közönség között forgalomba hozza.

Mert ami az *egymástól távol eső pontok közvetlen kereskedelmi érintkezését* illeti, az a középkori viszonyok között úgyszólván lehetetlen volt. Az utak minősége mellett nem lehetett utazni nemcsak lóváltás, de a közlekedési eszköz kicserélése nélkül sem. Aztán nemcsak jók és folytonosak nem voltak az utak, hanem bátorságosak sem. Egy darabig folyamon, majd szárazon s ismét folyamon történvén a szállítás, már maga ez a körülmény szükségessé tette a többszörös *átrakodást*. Messze idegen földön továbbá bajosabb vala a kalmárnak védelmet találnia, mint a saját hazájában s a tőszomszédos idegen országban, midőn a maiakhoz hasonló követtségi, consulsági intézményeknek hire sem volt. De ide hatottak a középkor kezdetleges *pénz- és hitelviszonyai* is, melyek a nemzetgazdaság minden ágát megzsibbasztották. Csak a főbb tényezőkre szorítkozva, bár *Anjou házbeli* királyaink figyelmét az előző idők tarthatlan pénzügyi állapota sem kerülte ki, hogy főkép a hirhadt „*lucrum camarae*”-t s minden vele összefüggő hátrányt megszüntessenek, s így a pénz hitelét s általában a hitelviszonyokat emeljék, mindazáltal sok oly fonák körülmény élte túl reformjukat, melyeknek jótékony hatása az ország hitelét

és a forgalom megszilárdulását még sokáig akadályozta. Tagadhatatlan azonban, hogy rendszerük nagy előhaladást jelez az előbbivel. *Róbert Károly* szabályozta a pénzlábat, s veretett arany pénzt is; miáltal jóval nagyobb érték jóval kisebb alakban jött forgalomba, csak hogy kevésbé lett használatos, mint behozatalának célszerűsége szerint hinnők. A külföldi forgalomba valószínűleg nagyobb kelendőségnek örvendett; itthon azonban sokkal sűrűbb maradt az ezüst, mint az arany forgalma. Még ennél is nagyobb baj volt a *pénzek különfélesége*. *R. Károly* a budai márkát tette hivatalossá, de ezenkívül még más márkákat is használtak az országban. A *kassai, szepesi, szebeni, somogyi, baranyai, pozsegai, székesfehérvári és zágrábi* márka több ízben említettik. Sőt külföldi pénzek is voltak forgalomban, kivált a határszéleken; így az ország nyugati részén a *bécsi márka* és bécsi libra vagy talentum is. Mindezek különböző számu pensákkal számítottak, mert különböző súlyuk is voltak.¹ Könnyű elképzelni, hogy különböző minőségű súlymérték pénz mérlegelésre használtatván, sem a pénz egységét, sem a kölcsönös hitelt nem mozdíthatta elő; s a nagyobb mérvű kereskedelem felvirágoztatására sem lehetett alkalmas.

Az is előfordult, hogy az ezüst pénz használata mellett a veretlen ezüsstel való fizetéshez folyamodtak; s ilyenkor, ha a kereskedőnek idegen országban pénzzel kellett fizetni, a középkornak zsarolásról híres pénzváltói a beváltás alkalmával minél nagyobb veretési díjat tartottak meg maguknak úgy, hogy a pénz maga sem volt egyéb árucikknél, melyet magas áron kellett megvásárolni. Európa szerte érzett baj volt mind ez, melyből a legtöbb hasznot a pénzváltók húzták.

Ha még felemlítjük, hogy a kereskedelemben oly fontos mértékek is nélkülözték az egyöntetűséget, s nemcsak a külföld mértékeivel nem voltak azonosak, de még a belföldiek is szertelenül különböztek egymástól, -- ha továbbá tekintjük a sokféle *vámost*, valamint a *harminczadót*, melyek által az árucikkekkel utazó iparosok és kereskedők terheltettek, jelezve vannak általánosságban a nehézségek, melyek egyrésről az így megdrágított cikkeket fogyasztó közönségre hárultak, másrészt útjában állottak annak, hogy az egymástól távolabb eső pontok s kivált külföldi városok között is közvetlen és élénk kereskedelmi élet szövödjék. Szóval az *árúmegállás* főntemlitett *kényszere* életbe léptette a *szokást*, hogy a kereskedők rendszerint ugyanazon városokban szálltak meg, pihentek s elégitették ki úti szükségleteiket, mi alatt árucikkeiket vásár tárgyává tették, jótéteményt gyakorolván így a város lakosságával, mely az átvonuló kereskedők által mindenhez hozzá juthatott.

E szokás hova-tovább rendkívüli előnyökben részesíté a várost, mely előnyöket élvezni s mindenáron megtartani igyekeztek; úgy, hogy ha a kereskedők más utat választva, a szokásos megállást és így áruik lerakását

¹ A számításnál időkimélésből használták a márka (gira) súlymértéket, melynek $\frac{1}{8}$ részét nevezték pensának.

elmulasztották, nem ritkán hatalmaskodással kényszerítették őket arra. S midőn némely város annyira kifejlődött, hogy a központi hatalomnak bárminémű szolgálatokat tehetett, az árúlerakást, vagy *árúmegállítást mint szabadalmat* s *jogot* kéri a királytól a maga számára; pedig mint *Salamon Ferencz* helyesen megjegyzi, az *árúmegállás kényszere meg volt az árúmegállítási parancsszava nélkül is.*

Általán hajlandók vagyunk ezen jogot a középkori viszonyok és korszellem természetes növényének tekinteni; pedig inkább csak élősdű növény volt az, mely az összes európai kereskedelmet rontotta; minden országban, ahol ily kiváltságos városok voltak, ártott a külföldi kereskedésnek szintűgy mint amaz egész országnak, csakis épen *egyes pontoknak kedvezett*, melyeknek legtöbbje anélkül is felvirágzott volna.¹

Budának minden szabadalmi között *árúmegállító joga (ius stapulae)* volt legfontosabb, melyet némelyek szerint a XIII., mások szerint csak XIV. században *I. Lajostól* — Kassánál mindenestre előbb — nyert. Bármint legyen a dolog, Lajos alatt már teljes érvényben látjuk. A *brassai és szebeni* kereskedőket kivéve, minden bel- és külföldi, *német, cseh, lengyel, olasz, porosz* kereskedő egyformán alá volt vetve e rájuk nézve nyomasztó, de a fővárosra nézve rendkívül fontos szabadalomnak. Vásáraik ennél fogva igen népessé váltak ugyan, de másrésről nagyon helybeliségre szorította *Buda* kereskedelmét. Budai polgárokat kereskedelmi czélból a külföldre menni, alig említenek okleveleink. Nem is mentek, mert a külföldi kereskedők helyökbe hoztak mindent, s ők kicsinyben és nagyban annál nagyobb haszonnal adhatták el az így vett árúczikkeket, amennyivel olcsóbban kénytelen árulni egy olyan kereskedő, kinek ha árúját visszavinni nem akarja, egy bizonyos városban kell eladni portékáját.² Főhaszna mindenestre az volt, hogy a többi városokat arra kényszerítette, hogy az ő kereskedőtől vásárolják be nagy részét a déli s kivált a nyugati czikkeknél; s tagadhatatlan, nagy előny volt, hogy az árúmegállítási joga miatt csak a fővárosban lehettek nagykereskedők; csak hogy az ily mesterséges utak-módok korántsem bizonyultak oly csálhatatlannak, mint egyelőre hitték.

Különösen jellemző a mindig megújuló panasz, hogy a külföldi kereskedés kikerüli az egyenes utat. Mert mire való lett volna pl. *Budának az árúmegállítási joga*, mint arra, hogy biztosítsa a főváros számára az egész nyugati külkereskedést? — És kellett-e ehez oly kényszerítés, minő az árúmegállítási kiváltság? Bizonyára nem kellett. A főváros fekvése természet szerint is biztosította neki a rajta keresztül vezető úthálózatok által a központiságot és a nagykereskedést. Természetes hát, hogy ama kényszerítésből az következett, hogy a görbe utak mind jobbaknak tetszettek a valóban egyeneseknél is; annál inkább, mivel a középkor

¹ Salamon F. Budapest tört. II. 435. l.

² Csánki D. Hazánk ker. viszonyai I. Lajos kor. 25. l.

terjedelmesebb államainak sem volt annyi fizetett rendőre, hogy számos mf.-nyi területen elegendő őrszemeket tarthatott volna.¹

Messze vinne célunktól tüzetesebben fejtegetni az árúmegállítási jognak keletkezését és azon hátrányokat, melyek vele összefüggésben levén, akadályozták az egyetemes kereskedelem felvirágzását. Hiszen a középkor semmi intézménye nem birt az egyetemesség jellegével, semmi sem szolgálta a közérdeket. Benne minden helyiérdekű, részletes, változó és rendetlen. Nem az általános érdekek a döntők, hanem a magán- vagy mellékérdekek. Manapság pl. egy országnak a másikkal folytatott kereskedelmét általános érvényű s két oldalú kereskedelmi szerződések szabályozzák; a középkor ezzel ellentétben csak a szabadalmak osztogatását ismeri, és nem is egy egész külső ország, hanem annak csak valamely nagyobb, az illető fejedel m által kegyelt városa számára. S hogy melyik külső ország kereskedői jöhessenek az országba, nem annyira kereskedelmi érdek, mint inkább politikai szempontok döntötték el. Egyik király a másik alattvalóinak, kénye-kedve szerint osztogatta a szabadalmakat, melyeket nehezítés esetében megvont tőlök. Napjainkban, midőn a politikai és kereskedelmi szempontok szigorúan elkülönítvék, két, egymással szövetséges viszonyban lévő állam, kereskedelmi tekintetben engesztelhetlen versengést folytathat egymással — és megfordítva.

De legyen bár, hogy a középkor sokféle szabadalma — s maga az árúmegállítási jog is — általán nem szolgálta a közérdeket; nem volt alkalmas arra, hogy az állam belcletének egyik legfontosabb tényezőjét, a nemzetgazdaságot tervszerűleg fejlessze, mert megdrágítván az árucikkeket, megnehezítette a távoli pontok közvetlen érintkezését: a középkori kereskedelem történetében mindazáltal oly nagy szerepet játszó tényezőnek bizonyult az, hogy amely város birtokába jutott, egyszersmind megnyerte ama feltételt, hogy egy nagy vidék anyagi és szellemi érdekeinek központjává váljék.

Hazánk északi részei központjának, *Kassa szab. kir. városnak árúmegállítási szabadalmát és viszontagságait* vázolni hivatvák e sorok, keletkezésétől enyészetéig, a XIV. század elejétől a XVII. század végéig, hogy a városi titkos levéltár oklevél adatainak közrebocsátásával egyrészt a kereskedelem ezen finomabb erét Kassára vonatkozólag nagyobb világításba helyezzük, másrészt, hogy némi szolgálatot tegyünk a középkori nemzetgazdaság kutatójának, ki élethűbbé varázsolni, avagy kiegészíteni akarná a képet, melylyel eddig afelől birtunk.

Kassa felvirágzásának alapját tulajdonképen *Róbert Károly* vetette meg, ki általán a városok nagyrészt idegenekből álló polgárságában nagy támaszát ismerte föl királyi hatalmának. Miként a *Tátra alján* szétszórót kisebb városok, úgy *Kassa* mint legjelentékenyebb város még tágabb alapokon nyert független, önválasztotta hatóságot s teljes önkormányzatot; az ország egyik főméltóságáén kívül, minden felebbviteli hatóság nélkül. —

¹ Salamon 1. m. 425. l.

E fontos törvénykezési szabadalom engedélyezésére Kassa kiváló érdemet szerzett, pénzzel és haddal segítvén Károlyt, midőn uralkodása elején 1312-ben Csák Mátét királyi hatalma elismerésére akarta szorítani. E válságos napokban tanusított hűséges magatartása óta szövődik a rokonszenves viszony az új dynasztia és a város között, mely innen kezdve általa a kedvezmények és kiváltságok egész sorozatában részesül.¹

Amint Károly a rendzavaró nagyok megfékezése után királyi tekintélyét s vele együtt a rendet, a jog és törvény uralmát helyreállítja, gondját a kereskedelem föllendítésére fordította; e tekintetben úgy levén meggyőződve, hogy mennél élénkebb az, annál több harminczad jövedelemre lehet kilátása. Ezért védelmébe veszi a külföldi kereskedőket minden esetleges megtámadtatáskor; majd biztosítja őket, hogy a kormánya alatt levő tartományokban szárazon és vizen szabadon közlekedhetnek s minden bántalom és károsodás ellen védetni fognak. Valahányszor a hazai kereskedők alapos panasszal járultak színe elé, a királyi bölcsesség sietett elégtételt szolgáltatni a városi polgárság sokszor nagyon is érzékeny fellépésének, kivált mikor a panaszt valamely királyi tisztviselő ellen emelhették. Előfordult azonban az is, hogy a király bánt el szigorúan velők, ha pontosan nem szolgáltatták be megállapított adójukat. Ha pénzre nagyobb szüksége volt mint seregére, akkor a városok honvédelmi kötelemeket néhány száz gira évenkénti lefizetésével is megválthatták.² Mindent elkövetett, hogy mennél nagyobb számmal ödesgesse be a külföldi kereskedőket is, kik egyébként az ország hova-tovább megszilárdult belső nyugalma és közbiztonsága által is ösztönöztettek hazánk gazdag és nyereséges piaczeit látogatni.

Általán a kereskedelem előmozdítása lebegett szemei előtt az egyes belföldi városoknak adott, ily természetű különféle kiváltságok által is. Egy 1319-iki rendeletével „*kassai vendégeit*“ egész *Abauj- és Zemplén-megyékben a Tiszáig, a Sajóig* és egész *Beregmegye* határáig örökre felmenti minden vámadó fizetése alól, akár várai, akár bármi néven nevezendő jövedelmei részére.

Mikor pedig *Róbert Károly* politikája, hogy *Lengyelország Magyarországgal egyesíttessék*, már-már ténynyc kezdett válni: a kereskedelmi érintkezés is folyvást élénkebbé lett a két ország és tartományai között, melynek előnyeiben Kassa egy magyar várossal sem osztozott. E részek nevezetesebb városai nem is késnek maguk között szabályozni oly dolgokat, melyek kölcsönös előnyökkel kecsegtetik őket a Magyarországgal való kereskedelmi érintkezést illetőleg. Így a *szandeczi* polgárok a *kra-kaiakkal* barátságos egyesség alapján határozzák meg amaz utakat, melyeket az említett városok kereskedői *Thorn* és *Magyarországgal* való üzleti összeköttetés alkalmával követni tartoznak.³ Másrészt maga Károly

¹ R. Kár. 1342. Vissegrad, febr. 2. pr. p. f. Convers. S. Pauli. Kass. t. lev. Priv. 1.

² Fejér, Kod. Dipl. VIII. v. II. 160. l.

³ 1329. die 30 mensis Maii, Cracoviae. — ... Quod nec cives Cracovienses nec Sandecenses, nec quispiam alius merces suas excepto Sale deducere deberent in Navibus cum

is azon van, hogy finom diplomatiái érzékével folyton tápot adjon a lengyel főváros, dynastiájához való ragaszkodásának. Mi sem igazolja ezt jobban, mint egy 1339-ik évben *Visegrádon* kelt oklevele, melyben a maga, felesége és három fia nevében biztosítja a krakaiakat, hogy mindazon jogaikat, melyeket királyaiktól az előző időkben nyertek, ha *Kázmér* lengyel király fiutód nélkül halna meg, fenn fogja tartani.¹ Ilyen és hasonló figyelme úgy a politikai, mint főkép a kereskedelmi érintkezések gyakoribbá tételére egyaránt alkalmas vala.

Csak természetes tehát, ha *N. Lajos* Felső-Magyarország központjának *Kassának* újabb és nyomósabb szabadalmak által olyatén fejlesztésére törekszik, mintha csak *Buda* után első kereskedelmi csomóponttá akarná tenni, aminthogy 1347-ben több oly kiváltsággal ajándékozta meg, melyek csak a fővárosnak valának engedélyezve, s melyeket most — mint az okmány kifejezi —: »libertates infrascriptas more praedictae civitatis nostrae Budensis« — Kassa is élvezhet. Igen jelentékeny szabadalomnak kell továbbá elismernünk azt, mely *Kassát országos vásártartási joggal* ruházta föl, mely szerint évenként szent háromság vasárnapjától számítva 14 napon át országos vásárt tarthat oly szabadalmak mellett, milyenekkel a budai polgárok és vendégek birnak, fölmentvén egyúttal minden ideérkező kereskedőt, bárhonnan jönnének is, az útvám fizetése alól.²

Az 1347-iki szabadságlevél legfontosabb eredménye azonban minden bizonynyal az *árúmegállítási jog*, melyet a királyi felség a kedvelt kassai polgároknak buzgó kérésökre megadott; mely szerint: »a lefelé vagy fölfelé utazó árús szekerek tartoznak náluk megállapodni; s mint azelőtt, minden nap vásárt tarthatnak« (forum quotidianum). — Mondják, hogy *Kassa e joga Lajosnak egy Zólyomból kelt 1344-iki rendeletével* lépett életbe³ és ezen 1347-iki szabadságlevélben csak összefoglaltatnak a »Buda város mintájára készült szabadalmak«; s hogy az árúmegállító jog azért szerepel az okmány utolsó pontja gyanánt, mert — mint *Salamon* mondja

per *Wizlam* tum per *Dunaiecz* versus *Thorun*. Preterea cives Sandecenses volentes proficisci cum suis mercimoniis versus *Thorun*, non alias, quam per Cracoviam, et cives Cracovienses pergentes cum Mercibus suis versus partes ungarie, non per alias vias, quam per Sandecensem Civitatem tam in eundo, quam in redeundo transire modis omnibus teneantur *Kodex Diplom. Krakov. Medii Aevi, Dr. Franciszek Piekosinski, Krakoviae, 1879. XVI. 17. l.*

¹ *Carolus rex Hungariae, 1339. die 7. mensis Decembris, in Wysegrad.* — Quod in fratrem nostrum Karissimum, dominum Kazimirum dei gracia Polonie magnificum, absque prole, quod absit, decedere contingeret, hoc est sine sexu masculino, universitatem Civium Cracoviensis Civitatis, videlicet tam pauperes, quam divites, penes libertates suas et cuncta ipsorum Jura, quemadmodum habuerunt ab antiquo et presencia patris nostri domini Wladislai, Clare memorie quondam Regis Antiqui Polonie, et filii sui fratris nostri Dilecti domini Kasimiri prefati, Regis moderni, in robore firmitatis irrevocabiliter permanere. *Kod. Dipl. Krak. XXIII. 26.*

² L. mindezekre nézve: Hajnik, *Századok*, 1863. 147. l.; és Kassa városi titkos levéltár. — ³ *Salamon* i. m. III. 51. Csánki, 26. l.

— Buda időrendben ezt nyerte utoljára. 1324-ben még nem bírta; 1347-ben már élvezte. Említett jeles történészünk szerint tehát azon időközben kellett kapnia.

Teljes bizonyossággal bajos ugyan az ellenkezőt állítani, de legalább is különös e szabadsalom kétféle kelte. Mert „*Hannus comes kassai polgár*“ minek járul »buzgó kérésével« a királyhoz 1347-ben, ha már 1344-ben Kassa e jognak birtokában volt? Avagy a fent idézett szabadsalom szövegéből lehet-e legtávolabbról is következtetni, hogy már régebben engedélyezett kiváltságról van szó? Egyáltalában nem; pedig a középkori okmányok terjengős nyelvezetének úgyszólván elmaradhatlan kelléke a régibbre való hivatkozás — ha ugyan van mire. De hogy alig van, bizonyítja a Kassa városi levéltár, melyben egy 1344-iki ily értelmű levél nem található; pedig föltehető, hogy ha már a „*depositoriumra*“ vonatkozó minden oklevél megőriztetett, annak alapító levele is, mint legfontosabb ott található volna; vagy legalább arra bárminémű hivatkozás a későbbiekben előfordulna, mi szintén nem történik. Maga *Salamon Ferencz* sem látszik teljes hitelűnek elismerni a zólyomi oklevelet; kitűnik abból, hogy bizonyos »történelmi momentumokkal« igazolja ama körülményt, hogy Buda az ő privilegiumainak teljességét *I. Lajos* alatt 1347 előtt nyerte, mire nézve szükséges föltennie, miszerint Kassa az ő árúmegállító jogát 1344-ben kapta. A mondottakat figyelembe véve, valószínűbb talán, hogy *Buda 1344-ben, Kassa pedig valóban később, tehát 1347-ben kap Budának megfelelő kimerítő szabadságlevelet*, melynek végén foglaltatik a kereskedelmére nézve oly nevezetes „*ius stapulae*“ is; hogy miként *Buda a német és cseh, úgy Kassa megfelelő országos combinatio* alapján, a *lengyel és orosz* kereskedelemnek válhassék lera-
kodó helyévé, központjává. Mellettünk látszik bizonyítani ama történelmi momentum is, hogy *Lajos* épen ez időben teszi készülődéseit a nápolyi boszúhadjáratra; hadra és pénzre van tehát szüksége, miben a városok lehetnek leginkább segítségére. Ilyesmit azonban jól megfizettetnek maguknak — kiváltságokkal. *Róbert Károly* sem ingyen adta Kassának a fent érintett szabadalmakat, hanem a *Csák-féle* harcban tanúsított magatartásáért, midőn is hűség és áldozatok dolgában minden magyarországi várost felülmúlt. S ha nálunk már ekkor az árúlerakás kiemelkedett volna a kényszer vagy a szokás stádiumából s mint jog létezett volna, nincs kétség benne, hogy *R. Károly* azt már akkor megadja vala. De még csak fejlődési állapotában lévén, sokkal valószínűbben *Nagy Lajos* uralkodásának egy oly mozzanata, mint a nápolyi hadjárat, adhatott létet az áldozatok fejében, Kassa város árúmegállító jogának is; inkább mint az 1344-iki év, midőn a kiváltság osztogatást mi sem indokolja eléggé.

Ugyanezen jog a következő években megerősítést s egyszersmind kiszélesítést nyer *Kassa* érdekében; mihez kétségbe vonhatlanul üdvösen működött közre *Kázmér* lengyel király 1354-ben kelt rendelete, mely kivétel nélkül minden külföldi kereskedőnek megengedi, hogy

bárhonnan *Krakóba* jöven, áruikkal szabadon kereskedhessenek.¹ *Kassa* ugyanaz tehát a *Kárpátok* alján, ami *Krakó* fent: a két nagy vidék anyagi érdekeinek központjai. *Lajos* azonban tekintettel *Kassa* árúmegállító jogára, nehogy az élelmes szepesi városok gyengítsék a kegyelt város kereskedelmét, az 1361-iki oklevél szerint nem minden megszorítás nélkül jár el az északi kereskedőkkel, mi kilátszik szövegéből: az *Orosz- és Lengyelországból* s bármely melléktartományaiból Magyarországba jövő idegen kereskedők áruik eladása végett nem mehetnek Kassán túl szekerekkel vagy áruikkal, hanem bármiféle czikkeiket ott kell letenniök és eladniok olykép, hogy jövőben árucikkeiknek letevése, elhelyezése, eladása és vevése sehol egyebütt, hanem csakis *Kassa* városában történhessék, melyben áruikkal túlmenni, jogositvánnyal semmiképen se birjanak.²

Különös gondja volt *Lajosnak*, hogy Magyarország kereskedelmét a fejlettebb északi tartományokkal, kivált *Sziléziával* lehetőleg könnyítse; mire nézve 1364-ben új utat nyitott, melyen csak *Liptón, Túróc* és *Zsolnán* engedte meg a vámszedést, nehogy egyrészt hazánk kereskedői, főkép a *kassaiak és szepességiek*, másrészt a *cseh korona* részeinek kereskedői túlságosan terheltesse;³ azt sem engedte meg, hogy bárki is *kassai* kereskedőt letartóztasson, hanem ellenük fenforgó bármiféle követelések egyedül *Kassa* város hatósága által intézendők el; ezen rendelet ellen vétők 3 márka erejéig birságoltatnak meg.⁴ 1368-ban pedig *Lajos magyar és Kázmér lengyel király* egymás közt szerződésre lépven, a többi között *Lajos* egész *Lengyelország* és tartományai kereskedőinek kiváltság-levelet ad, melynek értelmében azok Magyarországra *Kassa* felé hozott árucikkeikkel teljes három napon át kötelesek Kassán vásárt tartani, melyek lefolytával azokat kereskedés végett Magyarország bármely vidékére elvihetik.⁵ Ehez majdnem hasonló jogositvánnyal

¹ *Casimirus rex Poloniae, 1354. die 6. mensis Octobris, Cracoviae.* — Considerantes utilitatem, comodum et profectum, quibus Civitas nostra Cracoviensis et Incole ipsius, quorum longe lateque per orbem fama ubilibet commendabiliter predicatur, valeat uberius adaugeri, Matura deliberacione animi nostri nostrorumque Baronum diligenter prehabita, Statuimus, ordinamus, ac in presentibus decernimus perpetuo duraturum, quod omnes et singuli forenses seu hospites Mercatores de Regnis, dominiis, Comitatibus, Territoriis ac Districtibus extraneis quibuscumque venientes Cuiuscumque status, condicionis aut linguagii existant, qui in Civitate predicta suas Merces in quibuscumque maneriebus consistant, exponere, vendere aut deponere voluerint, licitam et liberam habeant omnimode facultatem. Preterea civitatem nostram Cracoviensem predictam graciosam consideratione volentes per amplius adaugere, Exnunc decernendo, efficaciter declaramus, ut Mercatores ab aliunde ad Civitatem Cracoviensem prenotatam, ut premititur accedentes, Mercimonia sua inter se vendere aut emere nullatenus presumant sub penis inferius specificatis, sed tantummodo huiusmodi Merces suas fidelibus nostris Civibus Cracoviensibus aut Regnicolis dicioni nostre subiectis, vendant et emant ab eisdem, prout ipsorum utilitati comodius videbitur expedire *Kod. Dipl. Krak. XXIX. 33.*

² Századok 149. l. és Kassai t. lev. Dep. 2. 4. — ³ Századok 151. l. — ⁴ U. o.

⁵ *Ludovicus rex Hungariae 1398. die 25. mensis Februarii, Budae.* — ... decrevimus quod omnibus mercatoribus et forensibus hominibus de Regno Polonie et eius partibus

ruhazza fel *Krakót* 1372-ben *Erzsébet királyné*, ki Lengyelországot Lajos fia nevében kormányozta, midőn kijelenti, hogy »de universis mundi partibus« *Krakóba* érkező bármiféle áruczikkék ott megállittassanak és lerakassanak;¹ mi nagyon természetesen a Magyarország felől való kereskedelmet illetőleg, *Kassát* jelentékenyen érdekelte. Még inkább érdekelte azonban *Nagy Lajosnak* egy ugyanazon év aug. 6-ikán kelt rendelete, melynél fogva a magyar és lengyel kereskedők *Oroszországgal* a *Lembergen* át vezető úton minden akadály nélkül közlekedhetnek.² Nyolcz évvel később ez intézkedést olyképen módosította *Lemberg* előnyére, hogy Magyar- és Lengyelország kereskedői egyenként és összesen, kik a *Lembergen* át *Tatárországba* vezető utat kereskedelmi szempontból használják, ott t. i. *Lembergben* mindennemű áruczikkéiket le-

ad regnum nostrum Hungarie, cui auctore domino feliciter presidemus, venire et confluere valentibus, usque Cassam liberam viam dabimus et securam, qui solutis veris antiquis Tributis seu Telonys in locis veteribus solvi et dari, consuetis, illis presertim, que tempore condam Illustris Principis domini Karoly, olym Incliti Regis Hungarie, genitoris nostri Karissimi clare recordacionis, soluebantur, dum Ad Civitatem Cassensem predictam pervenerint et ibidem tribus diebus integris commorantes, si res mercimoniales per ipsos ibidem vendicioni exponendas, quas exponere tenebantur, nullus mercator seu alii cuiuscumque condicionis homines de dicto regno nostro vel alii extranei et alienigene medio tempore comparare noluerint, extunc quinto die a prima die incipiendo seu numerando, qua ydem dictam Civitatem intraverint, quantumque maluerint per totum Regnum nostrum et extra libere vadant et proficiscantur, merces ipsorum vendentes et alias ementes iuxta voluntatem eorum atque nutum, Tributis seu Teloniis Antiquis, ut premissum est, solummodo persolutis. *Kod. Dip. Krak. XXXVIII. 47.*

¹ *Elisabeth regina Hungarie et Polonie 1372. die 18. mensis Julii, Czochovie.* — ... deposicionem omnium Mercimoniorum et rerum venalium cuiuscumque generis, speciei, coloris, estimacionis et precii existant, de universis mundi partibus in dictam Civitatem nostram Cracoviensem veniencium, in iam dicta Cracoviensi Civitate nostra facimus, constituimus et ordinamus, secundum quod fuit temporibus Serenissimi Principis Domini Kasimiri felicitis recordacionis olym regis Polonie, fratris nostri carissimi observatum et tentum. Adhibentes nostro Regio edicto omnibus et singulis Mercatoribus et negotiatoribus universis, cum eorum mercibus in memoratam Cracoviensem Civitatem venientibus, quatenus omnia ipsorum mercimonia et res venales universi generis ibidem in Civitate Cracoviensi statuunt et deponant. *Kod. Dipl. Krak. XLI. 50. l.*

² *Ludovicus rex Hungarie et Polonie 1372. die 6. mensis Augusti, in Wyszegrad.* — Eapropter volentes Comodo et profectui fidelium nostrorum Regnicularum(s), Regnorum videlicet nostrorum Hungarie et Polonie Specialiter de Regie pietatis clemencia graciosè providere, et eosdem favoribus decorare graciosis, universis et singulis dictorum Regnorum Hungarie videlicet et Polonie Mercatoribus, Regnicolis ac Incolis damus, atribuimus et graciosè concedimus liberum et perpetuum transitum ad Civitatem nostram Lembergensem ac ad alias partes quaslibet et provincias terre nostre Ruscie pro mercibus seu rebus mercimonialibus cuiuscumque generis, speciei, coloris seu maneriei ac perecii existant, emendis seu comparandis, vendendis pariter et commotandis (s) ac ipsorum commercia ibidem exercendis absque impedimento aliquali. Huiusmodi tamen transitum ceteris mercatoribus extraneis, utputa Bohemis, Moravis, Slesicis, Prussenis, signanter autem Turonensibus precludimus et perpetuo prohibemus sub privacione personarum et rerum suarum mercimonialium, quas tales mercatores extranei tanquam mandati nostri transgressores penes se dinoscantur habere. *Kod. Dipl. Krak. XLII. 50. l.*

rakják s 14 napon át vásártárgyává tegyék.¹ És *Erzsébet* egyedül a kassai polgárokat ruházta fel oly szabadalommal, milyennel a krakaiak birtak, megállapítván, hogy a kassaiaktól egész Lengyelországban sehol se követeltessék nagyobb vám, mint amilyent a krakai kereskedőktől szednek.²

Az *Anjouk* százkarú tevékenysége által nagygyá hatalmassá és boldoggá tett Magyarországon ilykép úgy a bel- mint a külkereskedelem a kor felfogásának megfelelőleg tagadhatlanul rendszeres fejlődésnek indul; s a nemzetgazdaság minden ága reményteljes hajtásokat fakaszt, melyeknek anyaga, úgy a kereskedelem térbeli terjedelme, ha a *N. Lajos* halálát követő zavarok miatt megfogyatkozik is, azért az eszmék, melyeket elvetettek, közkincsévé válnak a nemzetnek s minden viszontagság és küzdelem daczára is fenmaradnak.

Lengyelország elválása Magyarországtól s *Hedvig* férje a *Jagello II. Ulászló* fősége alatt történt egyesülése *Litvániával*, oly hatalomhoz jutatták Európa keletén, amily mértékben alászállott hazánk az *Anjouk* által alkotott hatalmi polczióról. A kölcsönös hidegségnek csak természetes következményei voltak tehát, hogy a politikai összeköttetések megszüntével ritkábbakká válnak a kereskedelmi érintkezések is; annál inkább, mert *II. Ulászló* erélyes kormánya féltékenyebben őrzi alattvalóinak kiváltságait, högysem a külföldiekkel való érintkezésből egyszersmind országa anyagi érdekeit is emelni ne akarná. *Krakó főváros árumegállító jogának* érdekében 1387-ben kibocsátott szigorú rendelete minden külföldi kereskedőnek parancsolja, hogy akik Lengyelországon keresztül akarnak vonulni, minden árucikkkel Krakóba térjenek és ott lakodván, vásárt tartani köteleztetnek.³ Így akarja gyarapítani fővárosát, de egyszersmind korlátozni az idegenekkel s a magyarokkal is folytatott szabad kereskedést. De ennél még több s nagyobb bajt okozott hazánknak

¹ *Ludovicus rex Hungariae et Poloniae 1380. die 11. mensis Novembris, in Wiszeograd.* — ... diffinimus et statuimus perpetuo et irrevocabiler, ut universi et singuli dictorum regnorum Hungarie et Polonie nostrorum Cives et incole mercatores venientes cum eorum rebus et mercimoniis in dictam Civitatem nostram Lemburgam, cuiuscumque generis speciei et maneriei existant, dummodo se fide digno dictorum nostrorum Hungarie et Polonie regnorum docuerint testimonio fore Cives seu Incolas, ad plenos quatuordecim dies cum dictis eorum mercibus in dicta Civitate Lemburga continuare pro speciali eorundem lamburgensium incolarum consolacione ac melioracione et vendicione exponere tenebuntur. *Kod. Dip. Krak. LVIII. 72.*

² Századok, 150. l.

³ *Wladislaus II. 1387. die 26. mensis Novembris, Cracoviae.* — ... quod videlicet universi et singuli hospites, advente seu Mercatores extranei Regionum omnium provinciarum et parcium, Et signanter Thorunenses, Prutheni, Ungari, Moravi, Bohemi, Slezite ac alii omnes et singuli, cuiuscumque nacionis vel lingvaggi fuerint, in Regnum nostrum Polonie cum rebus et bonis ipsorum mercimonialibus transire volentes, omnes eorum merces et res venales seu mercimoniá, cuiuscumque maneriei, generis, speciei, coloris, precii nominis vel estimacionis extiterint, in dictam Civitatem nostram Cracoviensem adducere, et in eadem deponere debeant et vendere teneantur perpetuis temporibus affuturis. *Kod. Dip. Krak. LXIII. 76.*

Zsigmond király uralkodása alatt, midőn fölhasználva a magyar birodalom zavaros állapotát, *Galicziát és Lodomeriát* 1390-ben végkép elragadta; *Moldvában és Havasalföldön* pedig folyton ellene izgatott;¹ de azért még sem állhatott érdekében, hogy a magyar kereskedelemnek egész a *balti tenger vidékéig* terjedő szálait elvágja s hogy a kassai kereskedők *Lengyelországon* keresztül legalább átmeneti kereskedelmi összeköttetést ne folytathassanak ez időben úgy *Stettin* mint *Stralsund és Tanglin* városok polgáraival, miként az illető városok által kiadott oklevelek bizonyítják.² Sőt, hogy a már-már ellenséges viszonyban élő *Magyar- és Lengyelország* két egymással szemben álló városai, *Krakó és Kassa polgárai* mennyire felfogták a politikai érdekeken felülemelkedett kereskedelmi érdekek fontosságát, kitűnik ama szerződésből, melyet a két város tanácsa 1394-ben köt a következő szövegezéssel: Kassa város birája és tanácsa elismeri, hogy Krakó városával oly egyességre lépett, miszerint a krakai kereskedők szabadon jöhessenek be Kassára, ott áruikkal lerakodhassanak, valamint a kassaiak is Krakóban. Amely fél ezen egyességet föl akarná bontani, négy hónappal előbb tartozik tudatni, hogy az árúk kölcsönösen hazavithessenek s az adósságok behajtathassanak; kötelezván egymást arra is, hogy ezen adósságok behajtásában egymást kölcsönösen segítendik.³ Ép ily tartalmú levél van a kassai levéltárban Krakó hatósága által Kassa számára kiállítva;⁴ melyek ugy a hitelvi-

¹ V. ö. Horváth Mihály, M. o. tört. II. K. 387. l.

² *Boguslaus dux Stetinensis etc. 1390. die 29. mensis Maii, in Wolgast. Kodex Diplom. Krak. LXXII. 91. l.*

Litterae eiusdem argumenti, 1390. die 4. mensis Junii, in Stralsund. Kodex Diplom. Krak. LXXIII. 95. l.

Litterae eiusdem argumenti, 1390. die 12. mensis Junii, in Anklam. Kodex Diplom. Krak. LXXIV. 98. l.

Boguslaus, dux Stetinensis, 1391. die 31. mensis Januarii, in Greifenberg. Kodex Diplom. Krak. LXXVI. 105. l.

³ *1394. die 25. mensis Februarii, Cassoviae.* — Wir Jacob von Kylian Richter und geschworne burger der Stad Casshaw bekennen allen, den is notdorfft ist, das wir yn unserem und unserer gantezen gemein namen mit den Ersamen rothmannen der Stad Crakow yn irem und der gantezen gemein der kron czw Polen namen ein sotten vorrichtunge haben gemacht, das zy moegen in unserer Stad Casshaw mit iren kauffmanschaften czyhen und do nideriegen mit allem rechte und gewonheit, als ir vor gewest ist, und wir yn irer Stad Crakow und forbas yn alle landt, als wir vor geczogen sint, mit allem rechte sunder keyn prewssen dy weile is nicht gericht ist; und welch teil under uns dy vorrichtunge nicht halden wolde, das zal das ander teil fir monden czw vor lossen wissen, das sy gut mogen iderman eyn' heim schicken und ir schult inforderen und ein unvorzugen recht ein teil dem anderen czw zeinen schuldigern helffen. des czw einem geczewgnisse habe wir unser Stad ingezigel an dizen briff gehangen. Gegeben am tagh mathie des heiligen czwelff boten tage noch der geburt Cristi. (Tausent dreyhundert und yn dem fir und czwencygsten Jore unseres zeligmachers.) *Kodex Dipl. Krakov. 1879. XV. 17.*

⁴ *1394. mart. 4.* — Wir rathmanne der Stat Cracow bekennen allen, den is notdurfft ist, das wir in unserr ganczen gemeyne under der cronen czu Po'an namen mit den ersamen richter und gesworen purgern der stat Cassow in erem und irr ganczen gemeyne namen eyne sotene vorrichtunge haben gemacht, das se mogen in unserr stat Cracow mit eren kaufman-

szonyok tökéletesedéséről, mint e két város árúmegállítási jogának egymásközt történt szabályozásáról s kölcsönös biztosításáról is fényesen meggyőzhetnek bennünket.

Egyébként ily szerződések által közbiztonság tekintetében is többre mentek, mintha minden fölmerült esetben a központi hatalomnál keresnek orvoslást sérelmeiknek, mert a déli pártosok ez időben történt kivégeztetése oly népszerűtlenné teszi a ledérsége miatt is gyűlöletes *Zsigmondot*, hogy a hosszas belzavarok következtében koronája is kétségessé vált. Oktalan pazarlása, a császári korona hajhászata s kivált folytonos háborúi óriási nyomást gyakoroltak a gazdagság hírében állott Kassára, melynek polgárai a rendkívüli adózások és előlegezések özönétől alig szabadultak meg hosszas uralkodása alatt; ámbár ennek fejében nem szerénykedtek aztán mentől több kedvezményeket, jogokat és kiváltságokat a maguk számára kieszközölni, melyek szaporítására különben Zsigmondnak magas műveltsége s a kereskedelem jelentőségének alapos méltánylása egyaránt hatottak.

1392-ben adta Kassának a *második országos vásártartási jogot*, Erzsébet napját megelőző és követő napokon. 1399-ben három fontos rendelettel intézkedik árúmegállító jogának érdekében: az 1-sőben úgy a bel- mint a külföldi kereskedők által Kassára hozott árucikkekre nézve, mindazon kedvezményeket és szabadalmakat adja meg, melyeket a budai polgárok élveznek;¹ a 2-ikben úgy intézkedik, hogy hazai és külföldi kereskedők egyaránt akárhonnan, de különösen *ha Erdély vagy Várad* környékéről hoznak árucikkeket, ezeket minden vonakodás nélkül Kassán lerakni és eladni köteleztetnek; s innen sem titkon, sem nyilvánosan azokat elvinni ne merészkedjenek, mert különben áruik a város javára lefoglaltatnak, valamint azok is, melyek Kassát kikerülve, más uton fognak szállíttatni.² A 3-ik ugyanazon napon kelt oklevele az összes bel- és külföldi kereskedőknek, minden szállított czikkeik elkobzása terhe alatt szigorúan meghagyja, hogy áruikat a városnak általa adott szabadalmak értelmében itt lerakni és eladni köteleztetnek; és hogy azokat innen elvinni valamiképen ne merészeljék, mert ha bármely külföldinek — és nem kassai polgárnak — bizonyíték mellett eladják, pénzeiknek az adósoktól való behajtására, Kassa város hatóságának különleges engedélye nélkül a városból ki nem mehetnek.³

schaften ziehen und vorbas in alle lanth, als se vorgeczogen sint mit allem rechte zundir ken Preussen, dy weile ist nicht gerichtit ist; und wir auch in ire stat Cassow wedir mit unsern kaufmanschaften under do nederlegen noch alle dem rechte und gewonheit, als is auch vorgewest ist, und welch teil undir uns dy richtunge nicht halden welde das sal das andir teil wir monden dor vorlassen wissen, das se ir guth mogen yderman hen heyem schicken, und eyn unvorzogen recht eyn teil dem andirn czu seinen schuldigeren helfen. Czu welchis dinges ganczir zichirheit und festir stetikeit ist der vogenanten stat Cracow ingesegil an desen brieff gehangen, der gegeben ist an dem aschtaghe noch gotis geburt dreycezenhundirt jar dornoch in dem wir und newczigisten jare. *Tilkos levéltár. D. Depositorium nr. 1.*

¹ Századok, 153 és Dep. 12. — ² U. o. és Dep. 8.

³ *Sigismundus*, in *Visegrad*, in crastino Circumcisionis Domini 1399. — Királyi rendelete

Pár évvel később nagy jótétemény részesévé teszi *Zsigmond* a kassai polgárokat, midőn 1404-ben elengedvén 10 évre az árúik után fizetendő harminczad felét, utasítja az illető harminczad kezelőket, hogy a kassaiaktól ne követeljenek többet.¹ Majd midőn a városok az 1405-iki országos végzés szerint felvétettek a *sz. korona tagjai* közé, eddig élvezett kiváltságaik újra szerveztetvén, Kassára is kiterjesztetik a teljes vámmmentesség jótéteménye, mint általában az egész magyarországi polgárságra.²

Csakhogy *Zsigmond* pazar kiváltság osztogatásának Kassára vonatkozólag csakhamar káros következménye lett. A külföldi kereskedőkre alkalmazott megszorítások s a közbiztonság hiánya egyképen azt eredményezték, hogy azok s kivált *Krakó* és *Lengyelország* kereskedői mind jobban elmaradoznak s nem látogatják Felső-Magyarország piaczat; mely körülmény a magyar üzleti életben érezhető pangást idézett elő. Országos panaszra szolgáltatott ez okot, melyet az ez időszert fogsgában levő *Zsigmond*nak megszüntetni nem állott hatalmában. Azért »Praelati, barones, proceres nec non nobiles regni Hungariae« igyekeznek azt orvosolni egy 1401. júl. 29-én kelt oklevéllel, melyet *Krakó* s általában *Lengyelország* polgáraihoz intéznek, hogy tudósítsák őket, miszerint Magyarország azon helyein, melyeken *N. Lajos* uralkodása alatt kereskedtek, most is megengedtetik nekik azon biztosítással, hogy előbb tett méltányos panaszaik meghallgattatnak s jövőre nézve a *N. Lajos* idejébeli kereskedelmi viszonyok fentartatnak.³

az összes bel- és külföldi kereskedőkhöz. Universitati vestrae, et cuilibet vestrum sub privatione et perditione omnium rerum mercimonialium vestrarum, quas tunc temporis in civitatem nostram Cassoviensem ratione negotiationis vexeritis, districte praecipimus et mandamus, quatenus eadem iuxta continentias aliarumstrarum litterarum civibus et universitati eiusdem civitatis a nostra celsitudine concessarum ibidem deponere debeatis et vendere, nec eas inde abducere, vel vehere aliquatenus praesummat, cumque eas ibidem, ut praemittitur, cuicumque extraneae Personae et non incolae eiusdem nostrae civitatis Cassoviensis sub credentia vendideritis, ad repetendum vel postulandum, a vestris debitoribus sic obligatas pecunias, nullo modo sine speciali indulto vel licentia civium ipsius nostrae civitatis Cassoviensis praedictae egredi audeatis. *Kassa városi tilkos levéltár. Depositorium nr. 10.*

¹ Századok, 159. l. — ² U. o.

³ 1401. die 29. mensis Julii, Albae regalis. Praelati, barones, proceres et Nobiles etc. — Sane pro parte universorum mercatorum de Cracovia et aliis climatibus Regni Polonie nobis fuit expositum cum querela, Quod temporibus non diu retroactis sepe contigit, quod cum ipsi pannos et alias mercancias suas, quas ad hoc Regnum Hungarie deferri facerent ad loca, ad que oym eciam ex indulto Regio presertim tempore condam Serenissimi et Magnifici principis, domini Lodovici beate recordacionis Regis Hungarie deferri et deportari facere fuerant consueti, deferre et deportari facere permissi non fuissent, sed multipliciter impediti et dampnificati. Quare pro parte eorundem Mercatorum fuimus cum instancia debita requisiti, ut providere eis in premissis de oportuno remedio dignaremur. Nos igitur attendentes quod huiusmodi impedimenti et dampnorum illacio non tantum in preiudicium dictorum mercatorum, sed eciam ad detrimentum reipublice huius patrie vergere dinoscitur, ac volentes et congruum reputantes, quod mercatores ipsi, de Cracovia et aliis partibus Polonie eciam in Regno Hungarie, vicereciproca mercatores de Regno Hungarie ubilibet in Regno Polonie eadem gaudeant specialis

Zsigmond pazar kiváltság osztogatásának sokkal közvetlenebb hatása volt Kassára az által, hogy a több városnak adományozott árúmegállítási jog folytán kisebb kereskedelmi központok támadván, azok ugyszólván hadat üzennek egyik a másik kereskedelmének, miből aztán nem emelő hatású verseny, hanem ellenkezőleg: kijátszás, kényszer, biztonság hiánya s hanyatlás következett be. Megfontolva mindezt *Zsigmond* király, 1402-ben nagyrészt az ujonnan osztogatott árúmegállító jogoknak megszüntette, *Kassáét* pedig oly megszorítással erősítette meg, hogy csak a külföldi kereskedők tartoznak megállapodni, lerakodni és vásárt tartani, a belföldiekre nézve pedig Kassa árúmegállító jogát ne érvényesíthesse.¹

Ha már most a külföldi kereskedők nem Kassán, hanem egyebütt reméltek jövedelmezőbb üzletet csinálni, nem maradt más hátra, mint vagy a megosztandó haszon fejében a belföldi kereskedőkkel szövetségre lépni, mig t. i. lehetett, mert 1402-től fogva fej- és jószágvesztéssel lalkoltak érte, s csak belföldiek köthettek egymással ilyet,² vagy elkerülve a rendes utakat, tilos uton vonultak, sokszor menet közben is tevén üzleteket;³ vagy végre a külföldi kereskedők ideiglenesen egyes főpapok, vagy főurak jószágaira telepedtek, s mint ezek alattvalói mentek az ország némely nyereséges vásárait, hol jól végezvén dolgaikat, ismét visszatértek hazájukba. Ilyen főurak ellen *Zsigmond* már 1400-ik évben erélyesen kikel, midőn a kassaiak őt *Morvaországban* is fölkeresték panaszukkal: »Jólehet — írja *Zsigmond* a város árúmegállító jogára vonatkozólag — más leveleinkkel is engedélyeztük nekik (a kassaiaknak) azon kiváltságot, hogy úgy a bel- mint a külföldi kereskedők nálók árúikkal lerakodni tartoznak, mégis az ez ellen vétőket ti magatok is pártfogoljátok (t. i. egyes urak); ez okból parancsoljuk, hogy birtokaitokon és falvaitokban az idegen kereskedőket meg ne tűrjétek, hanem ha Kassa város által megkerestettek, azokat az ő kezeikbe szolgáltatassátok.«⁴ Nem is volt szabad rövid időre megtelepedniök sehol, csak úgy, ha házat, telket vásároltak az állandó lakásra.⁵

prerogativa favoris et libertate, quibus dudum tempore condam domini Lodovici regis predicti gavisí fuerunt et potiti. *Kod. Dipl. Krak. C. 140.*

¹ Kassa v. t. ltár Dep. nr. 14. — ² U. o. — ³ Századok 156. l. és K. v. lt. Dep. nr. 19.

⁴ *Sigismundus*, Dat. in descensu nostro campestri iuxta *Ostrow*, terrae Moraviae int. b. Nicolai conf. 1400. K. v. lt. Dep. nr. 13.

⁵ *Sigismundus*, Dat. *Posonii* in fest. Beatii Georgi Martiris 1435. — Ne igitur sub his palliatis dolois viis lucrum et sustentatio priorum nostrorum Regnicolarum in usus alienorum convertatur rationabilibus causis moti decernentes sancimus et committimus, ut nulli omnino Mercatores negotiatores, commutatores, aut alterius cuiusvis status, et conditionis homines forenses scilicet et alienigenae in nostris civitatibus Regalibus, Reginalibus aut aliorum quorumcumque quomodocumque et qualitercumque residere, aut aliquas mercantias, negotiationes, et commutationes, ac forisationes seu venditiones rerum venalium et emptionalium facere et exercere possint, et valeant quovismodo, demptis solummodo talibus forensibus alienigenis ac advenis, qui se in nostro Regno in quibuscumque locis radicati et fixi moraturos disposuerunt. K. v. titk. lt. Dep. nr. 24.

Kassa város árúmegállító jogával kapcsolatban nem hagyhatjuk említés nélkül a magyar kereskedelem történetében ugyszólván páratlanul álló ama jogositványt sem, melynek értelmében két monopoliummal lőn felruházva. Az egyik a *parket* (barchet) gyártást oly kizárólagos tulajdonává teszi, hogy az ország más vidékein ez iparággal foglalkozó polgárokat is kassai lakosokká lenni kényszeríti;¹ a másik a *vászonzuhérítést* Bártfával — és semmi más várossal — megosztva engedélyezi számára.²

Az *Anjouk* és *Zsigmond* kiváltságok osztogatásában termékeny ideje, mely Kassa város árúmegállító jogát is létrehozta, illetőleg kifejlesztette és szabályozta, bár kivált az utóbbi uralkodó kormánylata alatt is küzd már a maga létével s a felmerült visszaélések ellen a királyi tekintély nem egyszer megvédelmezi, de még inkább küzd ez hovatovább a következő időkben, midőn a bel- és külügyeiben folyton zavaros ország királyai, nemcsak hogy fejlesztésök érdekében többé mit sem, vagy igen keveset tehetnek és legfőllebb csak a régi kiváltság-levelek megerősítésére szorítkozhatnak, hanem magának az időnek szelleme s bizonyos történelmi szükségesség is működik közre, mely minden ily természetű kiváltságot alapjában igyekszik megingatni. Mióta ugyanis a városi polgárság országrendiségre emelkedett, mennél jobban erősödnék szellemi és anyagi műveltség, vagyonosodás tekintetében, annál szembe-tűnőbb és általánosabb lesz a polgárság egyetemében ama feltörekvés is, hogy az egyes nagyobb városok által élvezett kiváltságok, melyek ezeket felvirágoztatták, az egyenlőség révén a kisebb városi polgárságra is kiterjesztessenek, sőt ez áramlattal találkozunk az 1445-ik évi pesti országgyűlésen is, melynek 18. t.-cikke megengedi: »hogy ne csak a bel-, hanem a külföldi kereskedők is az ország határain belül akármely városban vagy faluban szabadon adhassanak és vehessenek, ha a rendes harminczadot megfizették«, — mi természetesen hadüzenés ugy a kiváltságnak mint ilyennek, de egyszersmind a nagyobb kereskedelmi központok érdekeinek is. E határozat hozatalában részt vettek a városok képviselői is, de csak határozat maradt s szentesítést nem nyert s valószínűleg azért, mert a kormányzók és királyok nagy csapásnak tekintették azt épen a fővárosra, Budára nézve; életbeléptetésével ugyanis csakhamar üresen maradtak volna a budai boltok és piacok a pestiek előnyére.³ De az eszme megszületett s a társadalom exigenciájaként folyton kísért — győzedelméig. Innen a *felső-magyarországi városok örökös küzdelme Kassával* és innen *Kassának örökös panasza a vidéki kereskedők ellen*. S ha eddig az árúmegállító jognak inkább fejlődéstörténetével foglalkoztunk, ezentúl viszontagságának ép oly érdekes adataival leszen dolgunk.

Zsigmondnak hosszas távollóte (1441—1444.) az országból egyéb nagy bajok mellett a kassai kereskedelemre is fölőtte hátrányos lett. A

¹ Századok, 161. l. és Wenczel G. Kassa v. parket készítése a XV. sz. Akad. Ért. 1870.

² Századok 161 l. — ³ V. ö. Salamon F. i. m. II. 613.

husziták ugyanis ismételve fanatikus harczot kezdenek, s Lengyelországon keresztül Magyarország északi részeire is betörvén, *Kézmárktól Kőrmőczig* mindent tüzzel vassal pusztítanak;¹ mely körülmény nemcsak az északi tartományokkal, de a *szepesi* s a felvidéki városokkal való érintkezést is teljesen lehetetlenné tette. Midőn tehát a kassai kereskedők itteni veszteségeikért az ország nyugati részei felé irányuló üzletekkel akarnák magukat kárpótolni, a *budai és székesfehérvári polgárokkal* gyült meg a bajuk, arra kényszerítvén őket, hogy ott árúikat lerakják, eladják és tovább ne mehessenek. Ezért *Heberstreit János* kassai bíró és *Szepesi Gábor* kassai polgár a *Baselben* tartózkodó királynál panaszt emelnek, mire helytartóihoz intézett rendeletében így intézkedik: Jólehet a kassai polgárok mindeddig az egész országban szabadon kereskedhettek, de mióta eltávoztunk az országból, a budai és székesfehérvári polgárok azt akarják, hogy azok csupán csak hozzájuk mehessenek s ott lerakodván, csak náluk kereskedhessenek: ez okból rendeljük, hogy a kassai polgárok az egész országban szabadon utazhassanak, s ebben a budai és székesfehérvári polgárok őket semmiképen ne akadályozzák.² Így védi meg Zsigmond Kassa város jogait még a fővárossal is szemben, mely túlnyomóan a nyugattal, déllel folytatott kereskedelmére méltán féltékeny lehetett.

Nem is találni nyomát jó ideig, hogy Kassa ez irányban jelentékenyebb kereskedelmi összeköttetés fentartására igyekezett volna; annál is inkább, mert a lengyel *Ulászló* királylyá választása hazánkat bár rövid időre Lengyelországgal újra egyesítvén, koronáztatása után két hónappal *Magyarország- és Lengyelország* polgárainak mindazon kereskedelmi kiváltságait megerősíti, melyeket az 1368-ik s az 1401-ik évben nyertek s melyek e nemű kölcsönös érdekeik gyarapítására Ulászló által is szükségeseeknek ismertetnek.³ Ezzel Kassa ujából teljesítheti missióját a *Kár-*

¹ V. ö. Horváth Mihály II. 500.

² *Sigismundus*, Dat. *Basileae* fer. 5. prox. p. f. B. Catharinae Viig. et Mart. 1433. Rendelete helytartóihoz: *György esztergomi* érsek-, *Péter egri* püspökhöz, *Gara Miklós* nádor-, *Falóczy Mátyás* országbíróhoz és *Rozgonyi János* tárnokmesterhez és kincstárnokhoz. *Kassa vár. titk. levéltár. Dep. nr. 23.*

³ *Vladislaus III. rex Hungariae et Poloniae 1440. die 10. mensis Octobris Budae.* — ... presentarunt nobis quasdam duas literas, unam condam domini Lodovici similiter Regis Hungarie, predecessoris nostri felici memorie privilegiale, et aliam prelatorum, Baronum, procerum et Nobilium huius Regni nostri Hungarie patentem super certis libertatibus et indulgentiis, primum per dictum condam dominum Lodovicum Regem habita cum condam domino Kasmerio Rege Polonie predecessore nostro certa dispositione et ordinacione ac convencionem, pensataque horum duorum Regnorum Hungarie scilicet et Polonie, nunc deo propicio pariter nostre dicioni legitime subiectorum, mutua utilitate in adduccionem Mercimoniorum et aliarum rerum venalium eorum utrimque habenda ac sumpto a dicto Rege Kasmerio huic Regno Hungarie et ipsius Mercatoribus simili favoris beneficio et libertate in ipso Regno Polonie procedendi: Et tandem eodem domino Lodovico decedente per dictos prelatos et Barones ac Nobiles similiter pro equali recompensa ipsis Civibus et Mercatoribus dicte Civitatis Cracoviensis in hoc Regno Hungarie modo et ordine in earundem literarum tenoribus. *Kod. Dipl. Krak. CXXXVII. 198.*

pátokon túl terjedő országokkal; s ha kereskedői ki vannak is téve olykor a háborításoknak a csehek részéről, de miután azok *V. László* rendeletéből *Hunyadi László által* némileg megfékeztetnek,¹ a forgalom kivált *Krakóval* ismét élénkebb folyamatot nyert. E város hatósága ugyanis 1453-ban eskületétellel állapítja meg az utakat, melyeken a kereskedők különböző irányban közl. kedni tartoznak; s különösen Magyarország és Kassát érdeklőleg ilykép: Minden Magyarország felé utazó krakai kereskedő *Szandeczen* át köteles vonulni.² Bizonyos tehát, hogy Szandecz város rovására más, tiltott uton is szoktak Magyarországba jönni, ahol ép oly kevésbé alkalmazkodtak a rendes utakhoz, kivált ha szállított czikkeiket jobban értékesíthették az árumegállítási joggal nem bíró városokban, avagy ha a vámok s harminczadok fizetésétől magukat kivonhatták. Azért panaszkodik Kassa *V. László királynál*, hogy a kereskedők és más Lengyelország felé utazók, vagy onnan visszatérők, kiknek pedig kötelességök volna Kassa város jogai és kiváltságai alapján árúik lerakása és eladása végett a városba térni és azt soha el nem kerülni, újabban a *Homonna* városán keresztül vezető utat szokták használni és árúik és más szállított holmijok lerakása végett Kassára való bejövetelt elkerülik; másrészt pedig bizonyos kereskedők megelőzőleg arról panaszkodtak *V. Lászlónak*, hogy amaz uton a kassai polgárok minden szállítmányaikat lefoglalták s mint állították, tőlük különféle méltatlanságokat is szenvedtek. E panaszokra a király *Gara László* nádorhoz, *Pálóczy László* országbíróhoz és *Perényi János* tárnokmesterhez 1455-ben intézett rendeletével így intézkedik: Mivel egyes esetenként e panaszokat el nem bírálhatjuk, azok nyomozását és az igazság kiderítését ti reátok tartottuk jónak átruházni, meghagyván nektek, hogy a kassai polgárokat és ellenfeleiket kivallassátok; s megismervén jogaikat, határozatok; hirdessétek ki s általán a mi tekintélyünkre támaszkodva tegyétek azt, ami a dologban jogszerű leszen. És ha az említett uton haladó kereskedőket árúik lerakását elmulasztva, a nevezett várost kikerülő utakon találjátok, parancsoljátok meg és hirdessétek ki, hogy a kereskedők árúik lerakása végett a Kassára való betérést ez ügyben szokásos büntetés terhe alatt el ne mulasztják és ki ne kerüljék. Másrészt pedig azt is parancsoljátok meg nekik és a polgároknak, hogy a jog és a régi szokás ellenére a kereskedőket árúik lefoglalása által ne akadályozzák, hanem maradjanak meg nyert szabadalmaik korlátai között.³

¹ V. ö. Horváth M. III. 46.

² *Consules Cracovienses 1453. die 25. mensis Julii, Cracoviae.* — ... Item omnes Mercatores Cracovienses euntes Ungariam, debent transire per Sandecz. *Kod. Dipl. Krak. CLVI. 220.*

³ *Dat. Viennae inf. beati benedicti Abb. 1455. Ladislaus D. gr. ... fidelibus nostris magnificis Ladislao de Gara, dicti regni nostris Hung. Palatino, ac comiti Ladislao de Pálócz Judici Curiae nostrae, et Johanni de Perén magistro Tavernicorum Nostrorum salutem et gratiam. Conqueruntur Nobis cives civitatis Nostrae Cass. quomodo mercatores, et alii homines versus Poloniam euntes vel ab illinc redeuntes, qui secundum iura, et libertates ipsorum Civium ac Civitatis semper pro depositione Mercantiarum et rerum suarum ipsam civitatem ingredi nec*

Ép ily nehézségekkel küzd *Kassa város árúmegállító joga Mátyás király* uralkodása kezdetén is; ki 1459-ben erélyesen kel védelmére a külföldi s lengyelországi kereskedők ellen, midőn a kassaiak panaszára értesül, hogy azok némely urak birtokaira telepednek, s ott eszközlik áruik eladását s kicserélését, a helyett, hogy az árúmegállító joggal felruházott kir. városok abbéli kiváltságát figyelembe vennék. Felhatalmazza tehát a *Rozgonyiakat*, hogy a jövőben mindezen kereskedőket elfogják, őket hozzá vezessék s javaikat letartóztassák.¹ Érdekeik védelmét azzal hálálják meg, hogy pár hónappal e rendelet kibocsátása után Kassa polgárai engedve *Mátyás* felszólításának *Pálóczy László és Czudar Simon* vezérlete alatt a *Heves- és Gömörmegyékben* garázdálkodó cseh rablók ellen küzdő seregeit segítik.²

1460-ban megújul a panasz úgy a bel, mint a külföldi kereskedők ellen, hogy Kassát elkerülve, megint a *Homonna* felé vezető utat hasz-

unquam praeterire deberent, de novo quandam viam per oppidum *Homonna* facere consuevissent et ingressum civitatis praedictae pro depositione Mercium, et rerum suarum facienda vitarent et subterfugerent in praeiudicium libertatis dictae civitatis et morem antiquitus observatum. Ex altera autem parte certi Mercatores prioribus diebus Nobis conquesti sunt, super receptione Mercium et rerum suarum per dictos cives via praefata, et alias, ut dicebant indebite facta, et quia per querelas partium divisim, ac alternatim et non simul contra se se factas iudicium in praemissis facere commode non possumus, cognitionem ergo et examen veritatis querimoniarum praedictarum vice nostra fidelitates vestras duximus delegendas mandantes, quatenus connotatis dictis Cassoviensibus aut aliquibus ex eis, ac etiam illis qui contra eos conqueri volunt, visisque iuribus eorundem decernatis, pronunciatis, et faciatis id quod iuris erit, Auctoritate Nostra praesentibus vobis in hac parte attributa: Et si ipsos Mercatores per viam praedictam procedentes ad ingrediendam pro depositione rerum Civitatem Cassoviensem teneri efficaci documento compereritis, ex tunc committatis, et promulgetis ne mercatores huiusmodi ingressum civitatis praedictae, et depositionem rerum suarum illic faciendam negligant aut subterfugiant sub poenis in ea re legitime infligi consuetis iustitia mediante; E converso autem committatis et ipsis civibus, ne contra ius, et antiquam consuetudinem in impediendis Mercatoribus, et aliis manus extendant, sed contenti sint, iustis terminis libertatis eorum. Praesentes autem perfectas reddi iubemus praesentanti. *K. v. titk. lt. Dep. nr. 29.*

¹ D. *Zegedini* in profesto Epipf. Domini 1459. *Mathias* Dei gr. *Johanni de Rozgon* alias voivodae Transilvano ac *Osvaldo de eadem Rozgon* Agazonum nostrorum Regalium magistro salutem et gratiam. Intelleximus quomodo plerique essent mercatores forones et praesertim Poloni, qui postposita omnino antiqua lege, et consuetudine huius R. nostri H. ac dimissis veris et antiquis viis per quasdam novas et inusitatas vias ad hoc Regnum nostrum Hung. et ad possessiones nonnullorum Regnicolarum nostrorum cum ipsorum rebus et bonis mercimonialibus venire et ibidem huiusmodi res mercimoniales venditioni exponere, ac super aliis rebus commutare consuevissent, cum tamen consuetudo huius Regni nostri id requirat, ut universi mercatores forenses cuiuscumque lingvagii existant, per vias consuetas et antiquas ad liberas nostras Civitates cum eorum rebus Mercimonialibus venire et ibidem huiusmodi res venditioni exponere vel super aliis rebus commutare deberent, . . . fidelitati igitur vestrae harum serie firmiter praecipiendo mandamus quatenus omnes tales forenses mercatores cuiuscumque lingvagii existant, qui per vias inconsuetas ad hoc Regnum nostrum Hungariae cum eorum Mercibus venient, et easdem res non in civitatibus nostris Regalibus iuxta antiquam consuetudinem, sed in possessionibus aliorum venditioni exponerent aut commutarent in personis captivare et captos Nostrae Maiestati adducere, universasque res, et bona eorum auferre et recipere debeatis. *K. v. titk. lev. Dep. nr. 31.*

² V. ö. Horváth M. III. 94. 1.

nálják a város árúmegállító joga, úgyszintén a királyi harminczad jövedelmek nagy kárára. Sőt hogy némely urak birtokán és hatósági területein tartózkodván, kereskednek; Mátyás ennél fogva úgy a meghatározott jogok és kiváltságok ellenére történendő lerakodást és kereskedést, mint a tiltott utakon való közlekedést, a sérelmes város által megtorolható büntetés terhe alatt szigorúan tiltja, fentartván magának a jogot, minden ellenük emelt panaszos ügyben ítélni.¹

Mindaddig azonban, míg *Mátyás* a cseh rablókat a Kassa környéki várakból ki nem szorítja és *Sárost*, valamint (Aba)-Ujvárt 1461. nyarán föl nem szabadítja, 1462-ben pedig *Richnó*, *Szepes* és *Kézsmárk* elvételeivel *Giskrával* a békét véglegesen meg nem köti,² a közbiztonság ingadozása nemcsak a bel- és külföldi kereskedelem elő vet akadályokat általán, hanem egyenesen árúmegállító jogát is illusoriu-sá teszi, midőn Homonnán kívül már *Munkács* is kezd szerepelni, mint a kereskedők számára alkalmas kitérő, hogy a veszélyek kikerülésének örve alatt úgy a város jogait, mint a királyi jövedelmeket megrövidítsék. Ezért ír *Mátyás* 1461. tavaszán *Kezy Balázs* munkácsi várkapitánynak, hogy a Lengyelországból hazánkba utazó kereskedőket karhatalommal kényszerítse a szokásos utak használatára.³

De mennél mostohábbak voltak a körülmények, annál inkább igyekezett *Mátyás* a maga részéről megtenni mindazt, mi által az ipart s a kereskedelmet gyarapíthatta. Ez magának is fölötte érdekében állott, mert a városok adójára s a vámok és harminczadok jövedelmeire mindenkor nagy szüksége volt. Nagy előnyére vált a belforgalomnak, hogy ama rabló várakat, melyeknek apró zsarnokai karvalyként csapkodtak le főszekeiből az utazó kereskedőkre, a békés, szorgalmas városokra, egyenként lerontotta s az utak biztonságát helyreállította. Majd a városi polgárság érdekében engedélyezett kedvezmények és szabadalmak által

¹ D. *Cassoviae in. f. Beatae Elisabeth vidualae 1460. Mathias* D. gr. ... (universis fidelibus) mandamus, quatenus receptis praesentibus a modo deinceps annotatos Merca ores tam Regnicolas Nostros, quam etiam forenses eorum res venales et mercimoniales a depositione praescripta contra iura, Privilegia et libertatum praerogativas iam dictarum exponentium sic ut praemittitur clandestine occultare voleantes in vestris Tenutis possessionibus honoribus et officialibus, ac vestri in medio nullo modo teneatis et foveatis, nec huiusmodi res eorum venales et mercantias vendi, sed nec dictas vias prohibitas progredi, aut proficisci permittatis, imo tales fraudulentos manibus praelibatorum exponentium, dum per eos superinde requisiti fueritis, omni difficultate, renitentia, allegatione et occasione postpositis, iuxta eorum libertates et legitima eorum Documenta tradere debeatis et teneamini, alioquin commisimus et serie praesentium committimus eisdem exponentibus, ut ipsi eorum iura et libertates omni eorum posse teneantur et defendant, transgressoresque praesentium litterarum Nstr. et mandati Nstri poena debita punire valeant, atque possint; Autoritate Nostra praesentibus ipsis in hac parte attributa, et iustitia mediante praefatos cives et Mercatores in nullis causis praevia ratione coram vobis motis, vel movendis aliquatenus indicandi, quod iudicium Nostrae tantummodo reservamus Msti. K. v. l. lt. Dep. nr. 32.

² V. ö. Horváth M. III. 99—100. l.

³ D. *Budae sabb. prox. ante Domini. Iudica 1461. Mathias* D. gr. ... fidei nostro Egr. *Blasio* literato de *Kezy* Castellano Castri Nostri *Munkács*. K. v. tit. lt. Dep. nr. 34.

testületi, rendi életükre is jótékonyan hatott. Nagyon fontos e tekintetben az 1467-iki *budai országgyűlés*, melyen az új adózási rendszer lőn törvényileg megállapítva. Ennek kapcsán csupán a kereskedelmi érdekekre vonatkozólag említjük meg, hogy a belföldi nyomasztó vámokat eltörülte s a harminczad helyett új vámrendszert alkotott, melyet *koronavámnak* nevezett el. Előnye volt, hogy lejebb szállította ugyan a harminczadnál, de miután a nemességet kivéve, a koronavám minden bel- és külföldre kiterjesztetett, a kincstárnak nemcsak bővebben jövedelmezett, de a forgalom emelkedését is jobban fokozta. A királyi városokra nézve szabadságában hagyatott a királynak, azokkal a vám megváltása iránt külön szerződéseket köthetni. Ez országgyűlés mondotta ki továbbá, hogy az összes vámjövödelmek, elidegeníthetetlen államjavak.¹

Ha e bölcsek intézkedéseire hozzá vesszük, hogy az ipar és kereskedelem anyagát termelő paraszt osztály is mennyire dicsekedhetett Mátyás pártfogásával és védelmével minden elnyomás ellen, úgy beláthatjuk, hogy uralkodódása későbbi éveiben hazánk nemzetgazdasági viszonyai folyton öröndetesebb virágzást mutatnak. Csak az kár, hogy *törökkel, osztrákkal, morvák-, csehek- és lengyelekkel*, tehát a szomszédos külfölddel rövidebb-hosszabb ideig tartó háborúskodása vagy legalább ellenséges viszonya, a külső kereskedelemnek nem kedvezhetett. Bár hogy *Lengyelország és Felső-Magyarország s így Kassa* között az meg nem szakadt, kitűnik *II. Kázmér királynak* az összes kereskedőkhöz intézett rendeletéből, mely szerint azok, ha Magyarország felé utaznak, a *Krosno és Sanok* városokán át vezető szókatlan és tilos útát, *Krakó és Sandecz* városok elkerülésével ezek árúmegállító jogának rovására használni ne merészeljék; különben mindenkitől úgy személyökben mint javaikban szabadon bántalmaztathatnak.² Sőt még azon időben is, midőn az 1471-iki lázadás elfojtása s a 13 éves *Kázmér* kiűzetése után Mátyás a cseh háború további folyamában a lengyel királylyal mindegyre ellenségesebb viszonyba lép, még ekkor is ennek 1473-ban két egymásután kiadott rendelete a magyarországi kereskedőkre vonatkozólag nyilván arról győzhet meg bennünket, hogy a kereskedelmi összeköttetés azért fennmaradt. *Krakó* árúmegállító jogának érdekében parancsolja ugyanis, hogy a magyarországi és sziléziai kereskedők a városba térni el ne

¹ V. ö. Horváth M. III. 121. l.

² *Casimirus II. rex Poloniae 1464. die 22. mensis Octobris, Petricoviae.* — ... Consules Civitatis nostre Cracoviensis grate dilecti, querulose deposuerunt in narratione, quod non nulli Mercatores, vectores et negociatores nedum Regni nostri, sed et extranei novam, insolitam, inconsuetam viam, videlicet per Crosno et Sanok in Hungariam seu Humenno cum rebus, mercibus et bonis quibuscumque transeuntis, declinant a via antiqua, videlicet per Cracoviam et Sandecz ipsius vetustis temporibus consignata et deputata, in diminucionem et abstraccionem Theolonei nostri, Civitatisque nostre Cracoviensis et depositorii eiusdem dampnum detraccionem et detrimentum . . . in rebus, bonis et mercibus eorum quibuscumque arestetis, puniatis, arceatis et pro fisco nostro recipiatis et conservetis, viamque predictam novam et inconsuetam precludatis et precludere alias Zarambicz precipiatis. *Kod. Dip. Krak. CLXXVI. 248.*

mulasztásuk.¹ Így hát a kereskedelem s általán az anyagi érdekek szempontjából e nagy uralkodó kormányzása ha nem is volt ment minden szemrehányástól, azért nem nélkülözte a dicsőséget sem.

Még egy nevezetes ügyben védelmezi meg *Mátyás Kassa* város árúmegállító jogát 1482-ben, mikor is a város hatósága panaszt emel, miszerint némely Kassa környékén lakó nemesek és nagybirtokosok a város jogai és kiváltságai ellenére a maguk falvain és birtokain alakitottak bizonyos árúlerakodó helyeket, ahová az idegen borok nagy mennyiségét összehordván, innen kereskednek, miáltal súlyos igazságtalanságot követnek el a város polgárainak szabadalmán. Mátyás ennek véget akarván vetni, *Szapolyai Imre* szepesi grófhhoz irt rendeletében őt nevezi ki Kassa város jogainak védelmezőjévé, kérve és felhatalmazva őt a visszaélés megszüntetésére s illetőleg e rendelete áthágóinak még károsodásokkal való bűnhesztésére is.²

Amint Mátyás a magyar birodalom e nagy összetartó kapcsa sirba szállott, utána dőlt úgyszólván egyszerre minden, az ország külhatalma

¹ *Casimirus II. rex Poloniae, 1473. die 26. mensis Octobris, Cracoviae.* — ... Inprimis volumus, quod in dicta Civitate nostra Cracoviensi Depositorium generale observetur iuxta privilegia et iura eorum antiqua ac veteres consuetudines, Et quod nullus mercatorum quarumcumque civitatum et opidorum Regni nostri versus quecumque loca iturus illud preterire audeat, Sed ibi teneatur Jura depositarii abservare sub pena infrascripta. Et presertim, qui transeunt in Sleziam, aut qui de Slezia revertuntur, debent Cracovie constitui viis consuetis et antiquis eciam sub pena infrascripta. Similiter et Mercatores de Ungaria nullibi alias in nulla alia Regni Civitate, nisi in Cracovia cum mercimoniis suis debent constitui. *Kod. Dipl. Krak. CLXXXIII. 257. l.*

Casimirus, 1473. die 16. mensis Novembris, Cracoviae. — ... Notum fieri volumus, Quod cum nuper consideraremus famosam nostram Civitatem Cracoviensem dietenus in suis opibus decrescere, et in ea Negotiatorum diminui frequentiam, Non aliam igitur causam inter delibendum capere potuimus, nisi quod Negociatores et Mercatores deviis itineribus cum suis rebus et mercanciis divertunt, et ipsam Civitatem Cracoviensem insolitis et furtivis viis pretereunt in detrimentum Depositorii Cracoviensis et Thezaurorum nostrorum diminucionem et extenuationem. *Kod. Dipl. Krak. CLXXXIV. 258.*

² Datum *Budae* feria tertia proxima post octavas festi Epiphanarum Domini anno 1482. *Mathias* dei gracia rex Hungariae Bohemiae etc. Spectabilis et magnifice fidelis nobis nobis sincere dilecte. Conqueruntur index iur. ti et ceteri cives civitatis nostrae Cassoviensis, nonnullos esse nobilium et aliorum possessionatorum hominum Circumcirca ipsam civitatem nostram et in illa provincia, qui contra privilegia et libertates eorundem in villis et possessionibus ipsorum quedam loca depositionis instituissent et ad huiusmodi loca vina externa congererent et exinde in gravem iniuriam et derogamen libertatis eorundem civium et civitatis nostrae venditioni exponerent et quoniam in hoc libertati ipsius civitatis nostrae pervenientem volumus derogari. Supplicantibus ipsis civibus nostris et id a nobis cum summa instantia suppliciter quod postulandum, fidelitatem vestram in hac parte eorum tutorem protectoremque delegimus quam serie praesentium requirimus et rogamus, eidem nihilominus committendum, quatenus habitis praesentibus praenominatis nobilibus edicto maiestatis nostrae committatis, ut ipsi aliqua vina extranea, ad ea loca in quibus praeiudicium iuribus et libertati dicte civitatis et civium nostrorum vina ipsa possent generare nullomodo importandum neque in his collocata venditioni exponere audeant seu praesumant, quod si aliqui attentarent, volumus ut hos etiam per dampna et gravamina eorum ab his coercere et comprimere debeatis. — Kivül: Spectabili et magnifico Emerico de Zapolya comiti Scepi. fid. nobis sincere dilecto. Papir másolat. *Kassa városi ny. levéltár.*

úgy mint beljöléte. Nem is mutat a történelem egyhamar példát a gyorsabb felbomlásra, mint azt, mely Magyarországot három évtized alatt a meghódított Bécsből a mohácsi temetőhöz vezette. S ha a gyenge *Jagellók* királysága semmit előbbre nem vitt, hogyan fejleszthette volna a kereskedelmet a nemzetgazdaság e fontos tényezőjét? Mindjárt *II. Ulászló* királylyá választásával oly zavarok függnek össze, melyek Kásának s vele az egész felvidéknek szabad kereskedelmét folyton háborgatják s majdnem megakasztják. A *krakai kereskedők* tehát már 1491-ben átírnak *Kassa város tanácsához*, hogy tekintettel azon harcokra, melyek *II. Ulászló* és öccse *Albert* lengyel herczeg között Magyarország trónja miatt vivattak, a kereskedők nem utazhatnak bátorsággal; kölcsönösen hassanak oda (*Szapolyai*) *Istvánnal*, hogy a tarthatatlan állapot megszüntetessék.¹ Csak miután *Albert* igényei a sagani herczegséggel kielégítették s atyja *II. Kázmér* halála után lengyel királylyá lett, lépett a két ország egymással újra zavartalanabb érintkezésbe, s barátságosabb viszonyba. Ennek lehet bizonyára betudni azt is, hogy ez idő szerint a magyar pénz Lengyelországban oly forgalomnak örvendett, hogy *Albert* 1493. elején Krakó városnak az oda szállított bármily fajta borok után vámszedési jogot engedélyezvén, egyenesen elrendeli, hogy vám fejében egy fél kuffa bortól *1 magyar forintot*, egésztől pedig *2 magyar forintot* szedhetnek.²

² 1491. jul. 31. — Namhaftig, Ersam, wolweyze herin dess Rothiss cu Casscha auch besundere gwenner wwnd forderer der Ganczin gemein der selbigen Statd. Ewr N. W. ist nicht heimlich dy Czweitracht wund krigkh dissess Raithiss, dass dan wns nicht weniger als euch laicht ist, dass wir dess mit euch entgeldin soldin, welchiss wir nicht genissen hoch In aller Cristenhaith kauffmans trew gehaldin wnth wo langfurstin sich czweyen wwnd wnayns sint, dem kaufman sagz man zu fride so her auffleg maunthin draisigst noch landiss gewonheit gibt haben, wir wns sicherhait halbin gefrid mit vil einwoner disses landis ym Ganczim Czipszer gebith desz Groszmechtigin herrin Steffan gelaithis halbin laibisz wwnd guttis wwnd wir auch ewr nyderlog bawende bessir sicherkait halbin, bitten alsz wnsir gutte herrin wwnd frunde so yndert eyner ausz vnsz auff ewr N. W. niderlog kweme, mocht fray seyn laibis wwnd guttis, so wir desz vorsichert wordin von ewr. wwnd der Ganczim gemein wolten wir mitenander kauffslager alsz von altersz her mit ewr N. W. Geleithe ap wwnd zu mit Laib wwnd mit gutt, so wir solche antwerth von ewr weissheit derlangtin, welle wir ewr N. W. zuwillen sein mit allen geburlichin dingen Bittende mit diszem czeig eyn gunstig antwort. Datum zu der lewtez am sonntag vor Petri vincula

kaufflewth von Croka. — Tört. Tár. 1889. 187. l.

³ *Joannes Albertus rex Poloniae, 1493. die 26. mensis Februarii, Petricoviae.* — ...concedimus, Ut quicumque ex prefata Civitate nostra Cracoviensi Civis, Mercator, artifex et Incola, et generaliter quicumque Jure eiusdem Civitatis Cracoviensis potiri gaudereque vellet, vel de facto gauderet, vel quomodocumque dictam Civitatem inhabitaret, qui per se vel per alium de quibuscumque partibus et undecumque viciis simplicia seu Terrestria, sicut Hungarica, Australia, Rinensia, Bochemica, Valachica aut de Moravia vel de quibuscumque partibus vicinis seu remotis, etiam intestinis vel intra limites Regni sitis in vasis adduceret, et in Cellaria seu in Cellarium, seu in domos aut in domum in Cracoviam immitteret vel in quocumque loco patenti aut clauso eiusdem Civitatis prefatum vinum deponeret, extunc a quolibet medio vase seu media Cuffa vini unum florenum hungaricalem et a quolibet integro vase seu Cuffa duos flores hungaricales pro fisco eiusdem Civitatis Cracoviensis, quotiescumque adduci contingerit, in

De a központi hatalom gyengesége még nagyobb bajoknak vált szülőokává a szomszédos szepesi városokkal folytatott kereskedelmi érintkezésekben; midőn ezek, semmi tekintettel nem lévén Kassa árúmegállító jogára, tilalmas útakon közlekednek s valahányszor a kassaiak kezeügyébe esnek, visszatorlásul kiméletlen megtámadtatásokat szenvednek. Ily viszálya volt Kassának elsőbbségével. Polgárai bepanaszolják a kassaiakat, hogy jogaik és szabadságaikban gátolják és sértik. Mire mind a két fél 1494. »in octavis festi Epiphaniarum Domini« a király elé idéztetik, hol a kassaiak a következő vallomást teszik: 1491-ben történt, hogy ők a lőcsei polgárokat, midőn posztóval és más árúkkal megrakott három szekéren a váradi országos vásárra igyekeztek, fegyveres kézzel megtámadták s arra kényszerítették, hogy Kassára betérjenek. Ugyanakkor ép ily eset történt *Thurzó Márton* lőcsei polgárral is. Ügyöket azzal támogatják, hogy hivatkoznak *N. Lajos* kiváltságlevelére, melylyel megerősíti *Károly* király azon kiváltságát, hogy az összes külföldi kereskedők 15 napig tartoznak Lőcsén megállapodni; hivatkoznak továbbá *Zsigmond* hasonló értelmű kiváltságlevelére is. Lőcse ügyésze ezek alapján kéri, hogy Kassa ellenében igazság szolgáltatassék; mire a király egyelőre úgy ítélte, hogy a kassaiak adják vissza a megtámadott lőcsei polgárok javait. De a kassaiak ezt nem cselekedték, mert az ő ügyészük erre azt válaszolja, hogy azon út, melyen a lőcseiek szekerekkel mentek, szokatlan és tilalmazott s mindig is az vala; s mert a királyi harminczadok Kassán szedetvén, a kassaiak kiváltságleveli szerint minden fel- és lemenő kereskedő szekereivel és árúival, ezek elkobzásának büntetése nélkül, Kassán túl nem mehetett. Hivatkozik *Lajosnak* 1347-ben, aztán 1368-ban, úgyszintén a *Zsigmond és Mátyás*, valamint *II. Ulászló* által kiadott megerősítő oklevelekre. A király erre úgy ítélte, hogy a lőcseiek megsértették Kassa város szabadalmát, mert azon út, melyen Kassa elkerülésével közlekedtek, valóban tilalmas levén, joggal fosztották meg azokat árúiktól és javaiktól; s jogosan követelték, hogy 200 arany frtról a kassaiak javára kötelezvénnyel állítsanak ki. Azonban királyi kegyelménél fogva ez esetben a birság alól a lőcseieket fölmentette.¹

A lőcseiek azonban nem hagyják annyiban a dolgot, megújítják fent tárgyalt ügyöket és a már előmutatott okleveleiken kívül mellékelik *Ulászlónak* 1495-ben Budán (»fer. 4. prox. post Dominicam Quasimodo«) kelt levelét is, mely szerint jólehet meghagyta a lőcseiek által használt peres útnak bejárását, ez mint ők panaszozzák, mindeddig meg nem történt. S *Ulászló* 1494-ben valóban meghagyta az út bejárását egy Lőcsén (»fer. 3. prox. p. fest. B. Georgii Martyris«) kelt rendeletében; s

preconsulis Consulumque eiusdem Civitatis manus dare et solvere tenebitur. *Kod. Dipl. Krak. CCV. 293.*

¹ *II. Ulászló, D. Budae Die octavarum Epiph. Domini A. 1494. és 1495. Beat. V. M. de Nive. K. v. titk. lt. Dep. nr. 37. és 39.*

ekkor azt jelentették neki, hogy a kérdéses út, *Szapolyai István* birtokában levő *Pálmalfván* át a *márkusfalvi Máriássy István* birtokában levő *Leskovánba* vezet; a harmadik falu szintén *Máriássy István* birtoka, mely *Zavoda* nevet visel, s ugyancsak *Máriássy Istvánnak Wagendrüssel* (ma Merény) nevű mezővárosán keresztül megy, mely *Lőcsétől* 2 mflldnyire fekszik; innen *Svedlér s Remetén* át a jászói prépostság birtokában levő *Metzenzéfre* vezet, mely *Remetétől* 2 mflldnyire van, majd *Jászóra*; 1 mflldnyire *Metzenzéftől*. E környéken történt, hogy *Aurifaber Jakab lőcsei polgár* pünkösdi ünnepe körül a most említett úton, vászon s más nemű áruival *Várad* felé igyekezett, midőn a kassaiak által *Perényi Gábor és Tharczay Miklós* birtokán *Makranczon*, *Kassától* 3 mflldnyire, amint *Szepsiből* kijött, a nyílt országúton üldöztetett s javaitól megfosztatott; s ez idő óta a lőcseiek ezen az úton általuk mindig zaklattatnak. E jelentés után a király következőleg ítél: Jólehet a lőcseiek által felmutatott oklevelek szerint jogukban állana a fent leírt úton áruikkal közlekedni, de mivel *Róbert Károly* oklevelén a király harmadik hiteles pecsétje hiányzik s csak a két első érvénytelen pecsét van jelen, továbbá mivel az általuk előmutatott *Zsigmond-féle* oklevelet maga *Zsigmond* is érvénytelennek nyilvánította, s mivel az általunk (II. Ulászló) kiadott megerősítő oklevél csupán a lőcseiek kívánságára lett kiadva: az előbb említett érvénytelen oklevél alapján ennél fogva a kassaiak javára kiadott oklevelünk teljes érvényében marad.¹

Majd az *eperjesiek* csinálnak izgágát *Kassa* árúmegállító jogának, midőn az 1498-ik évi országgyűlésnek egy a borkereskedés iránt hozott törvényczikkét, mely tisztán a nemességnek biztosított kiváltságot, a maguk javára is értelmezvén, *Kassa* árúmegállító jogát mibe sem véve, borszállítmányaikat kerülő úton vitték tovább. A sérelmes város panaszára *Ulászló* figyelmezteti az *eperjesieket*, hogy az a jog csakis a nemességet illeti, ők pedig alkalmazkodjanak a nevezett város szabadalmaihoz. 1500-ban meghagyja ezért *Perényi Imre* nádornak s *Abaujvármegye* örökös főispánjának, hogy őket kényszerítse *Kassa* árúmegállító jogának tiszteletben tartására.²

Soha sem hoztak több törvényt és soha sem tartották meg azokat kevésbbé, mint e korszakban. Igaza van a római írónak, hogy: a törvények sokasága a köztársaság betegségére mutat. A sok üdvös törvény csak megalkottatott, de a gyöngye kormány azoknak tekintélyt, érvényt szerezni nem tudott. És nemcsak a törvények, hanem a királyi rendeletek sem voltak képesek a fölmerült zavarokban rendet csinálni, melyek pedig a királynak mintegy személyes beleavatkozásai az ügyekbe, tiszteletet parancsoló erővel kellett volna hatniok, ha magának *dobzse Lászlónak* is

¹ II. Ulászló. D. Budae 1496. Quadragesimo secundo die octavarum festi Beati Georgii Mart. Praedictarum. K. v. titk. lt. Dep. nro. 40.

² D. Budae Sabbato proximo ante Dominicam Palmarum 1500. K. v. titk. lt. Dep. nro. 41.

lett volna királyi tekintélye. Gyakoriak tehát a jogséreelmek az oligarchia részéről ép úgy, mint a köznemesség részéről, egymás közt és a föld népe ellen, melyeknek mindig a gyöngébb adta meg az árát. Még több a huza-vona, úgy hogy a törvényen kívül még a királyi rendelettel is elintézett ügyek újból elforgattatnak, ha valamelyik fél nincs megelégedve az első ítélettel. Más ítéletet provokál és azt sem tartja tisztelőben.

Igy a *Kassa és Lőcse között* 1494-ben annak árúmegállító joga fölött keletkezett perben kimondott tilalom, *Lőcse, Bártfa és Eperjes városok* polgárait igen feszélyezvén, egyrésztől ők, másrésztől pedig Kassa város tanácsa kérdést intéznek a királyhoz, valjon azon tilalom a borral való kereskedésre is vonatkozik-e? mert a nevezett városok kereskedői a kassaiak részéről a rendes utakon is újabb megtámadásokat szenvedtek. Előre kijelentik, hogy bele egyeznek a király ítéletébe, csak határozzon. S ekkor »Sabbato prox. p. festum Beati Nicomedis Mart. prox. praeteritum« tartott országgyűlésen elhatároztatott, hogy »mercimonium« szó alatt a bor is értendő, ha az kereskedés céljából vétetik és szállítatik. Tehát a *bártfaiak, eperjesiek és szebeniek* árukkal terhelt szekerekkel úgy fel- mint lefelé közlekedvén, holmi mellékes tiltott úton a kassaiak szabadságlevelében foglalt büntetés terhe alatt ne közlekedjenek; sőt Kassán két napig árukkal megállani és ott vesztegelni tartoznak, mely idő eltelte után esetleg el nem adott áruikkal az ország bármely vidékére utazhatnak, valamint borokat is szabadon vásárolhatnak; de ha visszatérnek, úgy szekereikkel, legyenek azok borral, vagy bármely árukkal megrakva, a kassai vásártéren megérkezésük napján »mane ante meridiem« megállapodni tartoznak; s ha el nem adnák, ismét szabadon tovább vonulhatnak. Erre a lőcseiek is köteleztetnek.¹

De hogy mennyire nem volt foganata *Ulászló* rendeletének, kitűnik *Tharczay János* mármarosi kamara ispán- és kassai harminczadoshoz röviddel utóbb 1501-ben intézett s *Perényi Imréhez* (1503., 1504.), továbbá *Abauj-, Zemplén-, Torna- és Sárosmegyékhez* 1503-ban s az említett négy városhoz 1504-ben, majd csak *Bártfához* és *Lőcséhez* 1505-ben intézett leveleiből, melyekben a nevezett személyeket és hatóságokat egyértelműleg felhatalmazza, hogy Kassa árúmegállító joga érdekében kényszerítő eszközöket is alkalmazhatnak a várost kikerülni akaró kereskedőkkel szemben;² egy oklevélben pedig ugyanily értelmű rendeletét

¹ *Budae sexta die termini praenotati „Sabbato proximo post fest. Beati Nicomedis Martiris, proxime praeteritum“ 1501. K. v. titk. lt. Dep. nro. 43.*

² *II. Ulászló. Budae secunda die festi corporis Xti. 1501. K. v. titk. lt. Dep. nro. 44.*

D. Budae in Dominica Oculi. 1501. Tharczay Jánoshoz. K. v. titk. lt. Dep. nro. 46.

II. Ulászló. Dat. in f. Ss. et individuae Trinitatis. 1503. K. v. titk. lt. Dep. nro. 47.

II. Ulászló. Dat. Budae fer. 2. prox. ante fest. Beati Lucae Evang. 1503. K. v. titk. lt. Dep. nro. 48.

II. Ulászló. Budae in f. Beati Emerici Ducis. 1504. K. v. titk. lt. Dep. nro. 49.

D. Budae Sabbato prox. ante Dom. Palmarum, 1505. K. v. titk. lt. Dep. nro. 50.

a városokban és falvakban, vásárokon és piaczkon kihirdettetni parancsolja.¹

Mig a felvidék említett városai használva a zavaros körülményeket, elkecsereedett harczot folytatnak Kassa város árúmegállító joga ellen, addig a lengyelországi kereskedők is mindegyre nyomasztóbbnak tartván azt, nemcsak tiltott utakat használnak elkerülésére, hanem e visszaélésükből, jogot is akarnak formálni a maguk számára; pereskednek hát ők is a belföldi városok módjára, de a harminczad szedés érdeke minden fölmerült esetben Kassa részére billenti a királyi igazságszolgáltatás mérlegét.

II. Lajos alatt 1516-ban történt, hogy sz. Tamás napján tartott ítélőszéken a *krakai Spicz Mihály* panaszkolja, hogy a minap Lengyelországból hét vég boroszlai posztót² hozott magával *Turdosin* városon keresztül s *Rózsahegyen Hedvig tescheni herczegasszonynak*, néhai *Szapolyai István* nádor, s szepesi örökös főispán özvegyének eládván, szállítmányát *Hedvig városába Szomolnokra* vitte; mely útjában *Wagendrüssel* közelében a kassaiak megtámadták s három vég posztót elvettek tőle. Vádlottak a maguk igazolására küldött követek által elismerik ugyan, hogy azt cselekedték, de okát is tudják adni miért? Azért t. i., mert *Spicz Mihály* Lengyelországból nem a szokott úton jött be, hanem mellékúton, mely csak a bányavárosok által használtatik; azért is cselekedték továbbá, mert posztója után jelenleg a kassaiak kezén levő harminczadot meg nem fizette. *Spicz Mihály* mentségére azt hozza fel, hogy a Lengyelországból *Turdosinba* vezető útnak mellékes és tilalmas voltát nem tudta; különben is a posztót már a herczegnőnek eladta, mit kész annak levelével is beigazolni; ha pedig a harminczadot már *Árva városában* meg nem fizettették vele, annál kevésbbé kellett megfizetni a herczegnőnek már eladott posztó után. A bizonyító eljárás után ilyen ítélet hozatott: A *Turdosinon* át vezető út szokatlan és tiltott ugyan, de tekintettel *Hedvig* herczegnő személyére, a posztó adassék át neki, egyszerűsmind megparancsolja, hogy a kereskedők javaik elkobzása terhe alatt kötelesek Kassára betérni.³

Vogelvetter Lénárd krakai polgárt is megtámadták a kassaiak 1522-ben s egész posztószállítmányától megfosztották. Erre társai nevében is panaszt tesz a királynál s egyszersmind kéri, hogy engedné meg a krakai kereskedőknek, miszerint áruikkal Kassát elkerülve, azon túl is szabadon utazhassanak. Ez ellen azonban a kassaiak szabadsággleveleik alapján tiltakoznak, melyek a király által sz. György napján *Budán* tartandó országgyűlésre átvizsgálás végett betérjesztetni rendeltetnek. Elő-

D. *Budae* Sabbato proximo ante D. *Palmarum*. 1505. K. v. titk. lt. Dep. nro 51.

II. *Ulászló*. D. *Budae* Sabb. prox ante D. *Palmarum*. 1505. K. v. titk. lt. Dep. nro. 52.

Ugyanaz és akkor a *Lőcseiek*hez. K. v. titk. lt. Dep. nro. 53.

¹ D. *Budae* in festo Ascensionis Domini. 1511 K. v. titk. lt. Dep. nro 54.

² 7. ballas pannorum *Wratislaviensium* „alias *Gorliczer*.”

³ D. *Budae* praedicto 2. die termini praenotati 1516. „in festo Beati Thomae Martiris proxime praeterito”. K. v. titk. lt. Dep. nro 55.

mutatott okleveleikből kitünvén, hogy a lengyelországi kereskedők is tartoznak Kassán árúikkal megállapodni, a nevezett krakai polgárral szemben nemcsak jogosan jártak el, de árúmegállító joguk a jövőre nézve is minden idegenekkel szemben biztosítottik.¹

Sajnos azonban, hogy Kassa polgársága, mint általában az egész ország polgári rendje a kormánytól való függés érzetéből kifolyólag nemcsak ennek eszközévé válik a zártkörű városi tanács szervezete által, de ugyanez okból, mint a nemzeti élettől különálló privilegiumos testület, él és élvezi szorgalma gyümölcseit a maga városa falai között. Mit tördtek ők a nemzeti megpróbáltatásokkal, az 1514-iki pórlázadással, *Belgrad* elestével és a *mohácsi csata* előzményeivel? Ha megfizették adójukat, visszahúzódtak s tekintettel ezen kor szomorú politikai s társadalmi viszonyaira, nyugodtabbak s boldogabbak is voltak ugyan a nemzet többi osztályainál: de az anyagi érdekek összefűzésén kívül nálunk azon kulturmissiót korántsem teljesítették, melyet a külföldi városok teljesítettek, s melyre pedig országrendi állásuknál fogva kötelezve lettek volna.

A mohácsi vésznapi után szomorúan virradt a magyar nemzetre európai életének újabb korszaka. A pusztító vihart, mely az országot végveszélybe látszott dönteni, nem kevésbbé aggasztó körülmények váltották fel magának a nemzetnek kebelében. Amint a török kitakarodott, mind a *Habsburg*-, mind a *Szapolyai*-párt a királyválasztás terveivel foglalkozott; de a pártérdek és magánhaszon ismét háttérbe szorítá a hon javát s a királyválasztás csak újabb alkalmul szolgált arra, hogy a pártviszály és zavargás még mélyebb gyökeret verjen. Végre is mind a kettő király lőn.

Ily viszonyok között *János és Ferdinánd* a helyzet természetéből kifolyólag minden módot felhasznál, hogy a másik pártjában támadt előgüetlenséget a maga előnyére kiaknázza. Nehogy az igazságszolgáltatás szigora által hiveik sorait gyérsítsék, pártjokat gyöngítsék, büntetlenül tüsszék, sőt a versenytárs ellen még oltalmazták is azok féktelenségét, s a védtelen népen elkövetett rablásaikat. A vesztegetés, csábítás mind a két félen napi rendre kerül; a hit, hűség, becsületesség még inkább árúvá silányul; s mikor harcra kerül a dolog, hogy kié legyen az egész ország, a magánosok csak úgy változtatják pártállásukat, mint a városok s általában a hatalmasabbal tartanak. Így Kassa is. Követei nagy lelkesedéssel vesznek részt a *Szapolyai-párt* 1526. októberében tartott tokaji

¹ D. *Budae* in crastino festi Beati Stanislai Ep. et Martiris sedecimo sc. die Diaetae et conventionis generalis praenotatae 1518. K. v. titk. lt. Dep. nro 57.

Dat. *Budae* fer. 4. prox. ante fest. Beati Mathiae Apostoli 1522. K. v. titk. lt. Dep. nro. 58.

Dat. *Budae* fer. 4. prox. ante fest. Beati Math. Apostoli 1522. K. v. titk. lt. Dep. nro 59.

II. *Lajos*. Dat. *Budae* fer. 4. prox. ante fest. Beati Math. Apostoli 1522. K. v. titk. lt. Dep. nro 60.

gyűlésén,¹ s talán novemberben a székesfehérvári koronázó országgyűlésen is. 1527-ben már János király által fenyegettetik, amiért hogy nemcsak Ferdinándhoz pártolt, hanem azon ezüstöt is lefoglalta, melyet János még a nyáron küldött az ottani pénzverőbe. Törökvése azonban meghiúsult, mert Török Bálint és Pekry Lajos, Ferdinándnak előbb ide küldött kapitányai már akkor Kassával együtt az egész felvidéket uralták.²

Tekintettel a város fontos fekvésére, János 1528-ban márczius elején minden erejével igyekszik ugyan visszahódítására, de Katzianer és Ferdinánd előbb említett vezéreinek egyesült hadserege elől Szináig vonul vissza, hol feleinek hűtlensége és elpártolása következtében csatát vesztvén, a Ferdinánd-párti győztes hadvezérek még az nap (márcz. 5) bevonultak Kassára. A következő nyolcz éven át Ferdinánd birtokában van; migsem 1836-ik év decz. 4-én árulás által János király kezére kerül. Sperfogel, az egykorú krónikás a város biráját, Melczer Andrást vádolja, hogy titkon egyetértett az ellenséggel, mert — úgymond — akkor is, mikor a lakosság a beözönlő János-pártiak ellen fegyverre akart kelni, a bíró e szavakkal: »béke legyen!« csillapította a feltámadó polgárságot. De ifj. Kemény Lajos³ az árulás vádját lemossa Melczerről. Ipijával együtt, kit oroszlánrész illet abból, hogy a város kevéssel a mohácsi vész után Ferdinánd pártjára áll, csak három évvel előbb (1533) kap nemességet; a csíny idejében ő ül a birói székben; érzelmei is a német királyhoz vonzották; mind ez Sperfogel ellen vall; az ellenséggel szemtől-szembe való eljárása pedig épen dicséretére válik józan politikájának, melyben a nemzet XVI. és XVII. századbéli politikájának csiráival találkozunk. A János-pártiak különben vele sem bántak kegyesebben, mint polgártársaival. Fogságra hurczolják őket Nagy-Váradra, Erdélybe; javaikba Szapolyai hiveit — a magyarokat — ültetik.

A fogság ugyan rövid volt, de az elvett javak: házak, kertek, földek jórésze csak akkor jut igaz tulajdonosaik kezére vissza, mikor Kassa 1552-ben ismét Ferdinánd kezére jut. E vagyonbeli háborítás viszálykodásnak lesz forrása a polgárság kebelében, melyről Ferdinánd is tudomást nyer s 1552. ápr. 7-én rendelettel igyekszik a bajok elejét venni, melynek azonban teljes sikere nem volt.

E folyton ingadozó politikai viszonyok között Ferdinánd a párt-harczok s egyéb eláradt rendetlenségek által folyton zaklatott város kereskedelmének s árúmegállító jogának védelmére már 1528-ban kiadott oklevelében intézkedik, melyből kiviláglik, hogy Kassa nemzetiségi szempontból is szivesebben hajlott a Habsburgok királyságához, s »minden más városnál serényebben támogatá úgy a külső ellenség kiűzésében, mint az ország belső mozgalmainak elfojtásában;« indittatva érzi tehát

¹ Szerémi Emlékirata és Horváth IV. 11. l.

² V. ö. Horváth IV. 49. l.

³ Felső Magy. orsz. Múz. Egl. XI. évk. 1892. 61.

magát, hogy a város polgárai az elődeitől nyert minden kiváltságok háborítlan élvezetében meghagyassanak, s kivált midőn panaszaikból értesült, hogy a környéken lakó földmivelők közül sokan elhagyva eddigi foglalkozásukat, immár a polgárok sajátos foglalkozására, a kereskedésre adták magukat s külföldre utazván, az idegen árúczikkek szállításával s a vidéken való elhelyezés és üzérkedés által tetemes kárukat okozzák: javaik elkobzásának terhe alatt parancsolja meg, hogy a város jogait tiszteletben tartsák.¹

Ennél nagyobb jogsérelmet szenved Kassa 1533-ik év körül, midőn *Gritti* fondorlatainak következtében már-már sikerült az ellenkirályok között tervezett békekesérleteket nemcsak meghiusítani, de elérendő önző czéljaiért őket ha csak lehet háborúba is keverni; s ha a kitörésig nem is vihette a dolgot, a pártok zajos torzsalkodását mégis elérte az egész országban. Járta tehát a törvényszegés a felvidéken is, úgy hogy az eddigi árúmegállító-, dózsma- és harminczadszedési joggal felruházott helyeket mibe sem véve, önkényüleg más ily helyek állítottak fel a királyi jövedelmek és városok kiváltságának rovására;² nagy a panasz főkép az idegen borral való kereskedés ellen, mit leginkább hordanak

¹ *Ferdinand* oklevele *Kassának*. *Prága* fer. 5. prox. post. Nativ B. M. V. 1528.

„.....Quomodo essent plerique ex populi, et incolis possessionum in vicinitate dictae civitatis Cassoviensis existentium, qui contemptis et postpositis operibus, et quaestu Agriculturae non eas quae rusticis, sed quae civibus congruerent, mercantias exercerent, adeo ut peregre profecti exoticas etiam merces adveherent, atque in ea regione dictae civitati nostrae Cassoviensi vicina vulgarent multiplicarentque, contra libertates et privilegia ipsorum, quas a divis Hungariae regibus praecessoribus nostris concessas haberent: quae cum in apertissimam et incredibilem mercium ipsorum civium iacturam, et eiusmodi libertatis eorum abrogationem vergant, et ex eo civitas quoque ipsa tum in munitione tum in facultate magis-magisque deficiat quotidie, et attenuatur. Nos igitur tum huiusmodi pervetusta praecessorum regum concessione, quam se habere asserunt, inclinati, tum vero considerantes quanta fide praefata civitas Cassoviensis, quantaque perseverantia gravissimis quibusque rebus, et temporum quantacumque difficultate divis Hungariae regibus, et cumprimis maiestati nostrae et sacrae coronae ante alias omnes civitates fortiter astitit et ingruentium hostium impetus propulsando et internos regni motus comprimendo id eisdem concedendum duximus, ut ipsi cives antiquis eorum libertatibus et praerogativis quemadmodum antehac, ita etiam de cetero uti, frui, et gaudere valeant, atque possint. Immo annuimus, et concedimus praesentium per vigorem. Quocirca vobis fidelibus nostris providis, et circumspicis villicis, colonis, et populis quaecumque possessionum in vicinitate praefatae civitatis nostrae Cassoviensis existentium harum serie mandamus strictissime, quatenus a modo deinceps praefatorum civium Cassoviensium libertates, et privilegia nullo modo infringere et contemnere praesumatis, sed iuxta eorum libertates et huiusmodi mercibus, praesertim exoticis exercendis sub poena amissionis honorum vestrorum desistere, et abstinere debeatis omnino, et quisque vestrum teneatur.“ *K. v. titk. lt. Dep. nro 61.*

² *Vienae* fer. 3. p. *Donnicam Ramus palmarum* 1533.

„.....Intelleximus quemadmodum plerique in partibus regni nostri superioribus ex horum temporum turbulentia summentes licentiam in locis antea non consuetis contra liberarum nostrarum civitatum privilegia, et libertates tricesimas, et alia vectigalia instituerint, loca etiam depositionis mercium alia, quam quae per praedecessores nostros fuerunt ordinata instituant, quae res et auctoritati nostrae, et commodo publico, ac privilegiis liberarum civitatum nostrarum plurimum detrahit...“ *K. v. titk. lt. Dep. nro 62.*

össze a *Kassa környékén* törvénytelenül alapított lerakodó helyeken,¹ csak hogy a várost az őt illető jövedelmeiben megkárosítsák.

V. *Károly* császár lemondása után (1556.) a német birodalom ügyeibe bonyolult *Ferdinánd* többé nem igen ért rá, hogy a magyarországi városok kisebb-nagyobb vizzályát elintézzé s hogy Kassa kiváltságait *Lócse*, *Eperjes*, *Bártfa* és *Kis-Szeben* ellen megvédelmezze. Ezek pedig s kivált *Eperjes* annyi sérelmet ejtettek rajta, hogy ugyanazon jogokat, melyekkel Kassa kereskedelme az árumegállítás- s harminczad szedést illetőleg a régibb királyok szabadságlevelei alapján birt, egészen maguknak tulajdonították. *Patschner Imre* kassai bíró és *Melczer András* tanácsnok 1557-ben óvást emelnek tehát a *szepesti káptalannál* az eperjesiek ezen visszaélései ellen; mifelől egyidejűleg a felséget is értesítették és kérték, hogy őket régi jogaikba visszahelyezvén, az eperjesieknek tiltsa el a harminczad szedést. A király elrendelte, hogy úgy az óvást tevők, mint az említett városok decz. 1-ső napjára ügyök előterjesztése végett a *nádor előtt* megjelenjenek. Mire a nádor, nehogy a végtelen perekbe való belebonyolítás által — az 1556-ban úgyis leégett s teljesen tönkre tett város polgárait — újabb költségekkel terhelje, úgy intézkedik, hogy az eperjesiek — de bárki is — a Kassa kezén levő árumegállító és harminczad szedési jognak eltulajdonításától s gyakorlásától, úgyszintén a szokatlan utak használatától szigorúan eltiltassanak.² Hasonló

¹ *Ferdinandus. Viennae* 11. die Octobr. 1554. „.....Fidelibus nostris universis et singulis magnificis, egregiis et nobilibus, ac alterius cuiuscunque status, conditionis possessionis dominibus ubivis in comitatu. us Sarosiensi, Ujvariensi et Thormensi constitutis et existentibus..... A kassaiak panaszkodnak, hogy: „vos in possessionibus villis, domibusque vestris prope ipsam civitatem nostram habitis quaedam loca instituissetis, quae depositoria appellaretis, atque ad ea vina aliasque merces congereretis.....“ *K. v. titk. lt. Dep. nro 65.*

² *Szepesti káptalan. In profesto Divae Maydolenae 1557.* Kassa város panaszkodik: „.....qualiter prudentes ac circumspecti iudex et iurati ceterique cives et inhabitatores Civitatis Epperies liberam ac generalem qualiumcunque mercium inductionem, depositionem, dissolutionem, ponderationem, venditionem et commutationem denique et locum exactionis tricesimae, qui ab immemorabile tempore Cassoviae, utpote capitalis tricesima sit, fuerit et existat, pro praefatae civitatis Epperies commodo contra antiqua iura et privilegia ac consuetudines praetactae civitatis Cassoviensis per divos olim Hungariae Reges donata, data et confirmata usurpare conarentur, ac de facta freti bellicis regni tumultibus usurpareat in praeiudicium et dampnum civium et incolarum ac destructionem Civitatis Cassoviensis manifestum etc.“

A nádor ezen végzést hozta: „Si quid adversus illos haberent iuxta regni consuetudinem illos requirerent; huiusmodi abnegatione in eum effectum eos usos esse credibile est, ut litis seu controversiae inter se habitae decisionem interrumpendo, eandem civitatem Cassoviensem alioquin gravissimis cladibus (leégett 1556) affectam ac pene deletam, longissimis litibus et diversis iuris amfractibus implicando, ad maximas expensas et fatigas subeundas inducerent in praeiudicium, contumeliam, iacturamque, et derogamen iurium civitatis Cassoviensis, et incolarum eiusdem evidens; unde facta huiusmodi protestatione praenominati iudex, et consul Cassoviensis suis, ac quorum supra nominibus, memoratos iudi em, iuratos, ceterosque cives et inhabitatores civitatis Epperies, et alios quoslibet ab illegitima impetratione huiusmodi loci inductionis, depositionisque etc. rerum mercimonialium, et exactionis tricesimae contra iura dictorum iudicis, iuratorum, ac totius universitatis civium civitatis Cassoviensis praenotatae viarumque lateralium adinventionem, et usurpationem.....“ *K. v. titk. lt. Dep. nro 66.*

esetben így intézkedik *Miksa* is 1558-ik év április havában; fej- és jószágvesztéssel fenyegetvén rendelete áthágóit, kik a régi királyok által alapított lerakodó-, vám- és harminczadszedő helyeken kívül önhatalmúlág más ily helyeket alapítanának.¹

Még ugyanazon évi deczemberben *Thorda Zsigmond*, a felső-magyarországi királyi jövedelmek felügyelője, *Paczoth János* sárosi gróf, továbbá *Zula Kristóf* eperjesi bíró előtt panaszt emel Kassa, hogy *Milner Félix* lengyel kereskedő adósságainak behajtása végett nemcsak Kassa alá ment, hanem még a pártütő *Bodókö*(váraljára) is betért; mit ők elégtéjes bizonyítékokkal képesek igazolni. Minthogy pedig Kassa város szabadságlevelei szerint nemcsak a nevezett lázadó városba, hanem még Kassa alá sem szabad tőlök nyert engedély nélkül menni, sem a behajtandó adósságok végett, annál kevésbbé pedig horszerzés vagy vétel végett: ennél fogva *Milner* letartóztatott és 260 forintig megbírságoltatott. E perben *Bártfa város hatósága* írja (feriis transfigurationis Domini 1558), hogy *Milner* kihágásai miatt a náluk letartóztatott *Thar Pál* ottani lakos, a következőket vallja: Még 1556-ban történt, hogy *Milner Félix* mindenféle fogásokkal rábirta őt, hogy vele Magyarország bizonyos részeire utazzék; mely kérelmének annál is inkább engedett, mert mint mondta, nagy szükségben szenved; vele ment tehát *Varannóra*, onnan *Liszkára*, majd *Tokajba* és *Bodóköre*, hogy borokat keressenek és vásároljanak. *Thar Pál* a szembesítéskor *Milner*nek azt mondta a bártfai hatóság előtt, hogy ő az oka fogságának; valamint azt is, hogy az előző években *Milner* borizelés és vétel czéljából álruhában vezetettet *Zabó György* által *Tarczalból Tokajba*. Abauj vármegye alispánja is ugyanezeket bizonyítja tanuvallomások által; melyeknek alapján *Thorda és említett társai* a következő ítéletet hozták: Miután *Milner Félix* Kassa város jogai és az országos szokás ellenére cselekedett és adósságok behajtása ürügye alatt borral kereskedett s így a haszon, mely a lakosságot illette volna meg, vakmerő üzérkedése által kezeikről elűtetett, azért a kassai polgárok *Milner Félixet* letartóztathatják és összes javaitól megfoszthatják.²

¹ *Viennae* 6. die mens. Aprilis 1558. *Maximilianus* Dei Gr. Rex Bohaemiae, Archidux Austriae, Dux Burgundiae etc. *K. v. tilk. ll. Dep. nro* 67.

² 1558. *Epperies*, 7 die, mensis Dec. „Nos Sigismundus Torda superintendens proven-tuum Sacrae Romanorum imperatoris Regiaeque maiestatis etc. in partibus Regni Hungariae superioribus etc. *Joannes Paczoth de Beoky* vice comes comit. Saros, ac *Christoforus Zula* iudex civitatis *Epperies*“ előtt panaszolja Kassa, hogy *Milner Felix* lengyel kereskedő „non solum ad repetendum et exigendum debitum infra Cassoviam profectus, sed etiam in arcem *Bodokou*, tunc suae maiestati et dictae civitati rebellem ingressus fuisset, quod parati essent sufficienti testimonio comprobare; cum autem iuxta libertatem dictae civitatis Cassoviensis etc. nemini liceat ne dum in arcem civitati praefatae rebellem, sed etiam infra Cassoviam sine speciali licentia a Cassoviensibus concessa vel saltem causa exigendorum et repetendorum debitorum, minus vina emendorum vel comparandorum gratia proficisci. — *Thar Pál* azt vallja: „quod a. domini 1556 a praefato Felice *Milner* valde rogatus fuisset ut cum eodem in certas regni Hungariae partes descenderet, cui petitioni illius inopiae causa, qua tunc ut affirmavit laborabat, obsecutus fuisset, ac cum eodem Felice *Milner* vel oppida *Varanno* et *Liszka* des-

1564-ben *Eperjes* újból szerencsét próbál, hogy Kassa árúmegállító jogának előnyeit a maga számára is kiterjessze; mert habár Kassa a királyok által engedélyezett eme jogot már régi időktől élvezi, de az eperjesiek is hivatkoznak valamely *Ferdinánd* által nekik adott ilyféle kiváltságra, melynek alapján az árúmegállítást jogos tulajdonuknak tekintik. Ezért a király már ezen év január 6-ra *Pozsonyba* rendelte a feleket, hogy jogaikat igazoló okleveleikkel ellátva megjelenjenek. Ez alkalommal arra kéri *Ferdinándot*, hogy okmányaik megvizsgálását *Oláh Miklós* esztergomi érsekre bizza; kit ezért valóban fel is hatalmazott, hogy őket a még folyamatban levő országos ítélőszék elé idézve, vizsgálja meg ügyüket s ami abban jogszerű leszen, határozzon, anélkül, hogy az ítéletet kihirdetné, mire nézve magának tartja fel a jogot, hogy levélbeli informatio alapján a fenforgó ügyben végérvényesen dönthessen.¹ Ez azonban csak pár év múlva (1571.) történt, midőn *Miksa* a jászói konventet hívta fel, hogy az eperjesiek okleveles bizonyítékait újlag átvizsgálva, a két város viszályában majdan előterjesztést tegyen. De az eperjesiek előre sejtván a kedvezőtlen eredményt, a kitűzött időre meg nem jelentek.

Köztudomású volt ugyanis, hogy mióta (1536.) Kassa árulás által *János*

cendisset, in arce *Tokay* et *Bodoken* causa gustandorum et coemendorum vinorum fuisset, dixit praeterea in faciem Felicis Milner coram nobis Paulus Thar, quod ipse in culpa sit, cur captivus detineatur, item quod superioribus annis idem Felix Milner mutata alia veste per Georgium Zabo de Tarczai ad Tokay pro vinis gustandis, et coemendis deductus fuisset,..... Datum Bartfae, ipsis feriis Transfigurationis Domini 1558.

Mintán kitűnt, hogy Milner Félix: „contra hanc civitatis libertatem et consuetudinem regni egisse et praetextu repetendorum et exigendorum debitorum vina emississe, et comparasse ac lucra et commoda quae regnicolae habere poterant ac debebant, temeraria facultate in manifestum praeiudicium et dampnum regnicolarum sibi usurpasse, ideo cives Cassovienses potuisse et debuisse saepe dictum Felicem Mylnér, detinere et rebus suis privare sth.“ *K. v. titk. lt. Dep. nro 68.*

¹ *Viennae, Austriae. Die vigesima tertia (23) Januarii a. 1564. Ferdinand Oláh Miklós esztergomi érseknek.....* Quum in proxime praeterita diebus Posoniensi supplicatum nobis esset per cives civitatum nostrarum Cassoviensis, et Epperiessensis causa Depositionis mercium, quas cives Cassovienses ex antiquo Divorum quondam Hungariae Regum praedecessorum nostrorum pia memoriae privilegio iam inde a plurimis annis ad se, Epperiessenses vero rursus ex quodam nostro eis concesso privilegio ad ipsos pertinere asserunt, supplicatum fuisset, deliberavimus, ut utraque pars ad proxime praeteritum festum Epiphaniarum Domini istis Posonii coram vobis, et ceteris Regni istius nostri Hungariae Iudicibus ordinariis comparere, et privilegia sua, quae super dicta depositione mercium sese habere asserunt, revidenda producere deberent. Quum itaque Cassovienses ipsi hic coram nobis comparuerint, et instant, ut eiusmodi revisionem vobis demandare velimus, atque intelligamus Epperiessensesque istius rei causa istis adesse. Fidelitati nostrae harum serie committimus et mandamus, ut durantibus adhuc praesentibus iudiciis partes praedictas in vestri, caeterorumque iudicium Regni praesentium vocare, auditisque earum propositionibus, allegationibus, et responsis, privilegiaque eorum quae super dicta depositione mercium habere dicuntur, produci iubere, et illa revidere, ac quicquid vobis ea in differentia praeiustitia et aequitate visum fuerit, decernere, sententiam tamen vestram minime pronunciare, sed de ea nos per literas vestras prius informare, edocereque debeatis, secus non facturi.....“ *K. v. titk. lt. Dep. nro. 69.*

király kezére került, s 1552-ig az ő és János Zsigmond birtokában is maradt, *Eperjes* ez idő alatt bitorolta az árumegállító jogot; de törvényes voltát soha semmivel sem bírván beigazolni, kimondatott, hogy azon jog felperes város (*Kassa*) régi kiváltságai és szabadalmi alapján ezért is őt megillető tulajdonának fog tekintetni, »iudex et iurati cives annotatae civitatis *Eperjes* — pedig — in causam attracti ob non venientiam et non comparitionem suam in tribus marcis gravis ponderis duodecim florenos auri facientibus in duabus nostris iudiciariis, in tertia vero partibus praefatis actoribus, partis scilicet adversae manibus dandis et applicandis convinci et aggravari debere« ítéltetett.¹

A kereskedők által okozott gyakori jogsérelmeken kívül napi rendre kerülnek *Rudolf* uralkodása alatt a kézművesek visszaélései is, kik forgalomba hozandó iparczikkeiket nem az árúlerakodási és vásártartási joggal felruházott sz. kir. városokban, hanem egyes falvakban, némely urak birtokain halmozzák föl és adják el úgy, hogy szélteben-hosszában majdnem annyi a lerakodó hely, mint amennyi falu van. Miért is *Rudolf* 1578-ban engedve *Kassa*, *Bártfa*, *Kis-Szeben*, *Lőcse* és *Eperjes* városok — ezen veszteségökkel járó visszaélés megszüntetéseért esedező — küldöttségének, megparancsolja, hogy a nevezett városokon kívül sem falvakban, sem magánosok birtokain ilyféle árúlerakodó, vagy kézművesek iparczikkeit összegyűjtő helyeket ne alapítsanak, s az egész felvidéken csak az említett városokban kereskedjenek.²

¹ *Maximilianus II.* Dat. *Thürnaviae* salub. prox. ante fest. ascens. Domini 1571. K. v. titk. lt. Dep. nro 70.

² *II. Rudolf.* Datum in arce nostra Regia Posoniensi 2. die mens. Apr. 1578. „Fidelibus nostris universis et singulis... cunctis etiam aliis cuinscunq[ue] status, et conditionis fidelibus subditis nostris quocunq[ue], et praefectura fungentibus in vicinitate potissimum civitatum nostrarum liberarum Cassoviensis, Bartphae, Kis-Zebyn Leochovie et Epperies ubivis commorantibus praesentes nostras visuris salutem et gratiam. Expositum est Maiestati Nostrae in personis fidelium nostrorum universorum civium et incolarum praefatarum civitatum C. B. K.-Sz. L. E., quod quamvis Divi olim Hung. Reges Praedecessores nostri felicitum recordationum loca depositionum, et collegia artificum mechanicorum non in villis et pagis sed potissimum in civitatibus liberis peculiari consilio, prudentiaque constitui, imo solis ipsis civitatibus liberis additis peculiaribus hac de re privilegiis eorum usum, libertatemque concesserunt; verum per nonnullos ex vobis, colonosque vestros haec ipsa libertas violaretur, ac per hoc emolumentum ipsorum exponentium inverteretur. Nam omnes promiscue posthabitis, et desertis ordinis, conditionisque suae limitibus, quaestui ac mercaturae studio toti incumberent, ubique mechanicas artes libere, et impune exercerent, et fere tot loca Depositionum, quot villae essent, passim instituerent in praerudicium, et derogamen libertatis praefatarum exponentium, ac Fiscus quoque nostri Regii manifestum, supplicantes maiestati nostrae quam humillime, ut eisdem superinde de opportuno remedio gratiose providere, vosque et colonos vestros huiusmodi mechanicarum artium exercitio, et Negotiatione, simul et locorum depositionum in Bonis, et possessionibus vestris institutione cohibere dignaremur. Quorum supplicatione clementer exaudita, notentes ut ipsae liberae civitates nostrae, et consequenter ipsi exponentes in eiusmodi libertatibus et privilegiis suis quoque modo per vos, vel subditos vestros turbentur et molestantur, fidelitati vestrae, et vestrum singulis firmiter praecipiendo committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus et praemissis sic, ut praefertur, stantibus et se habentibus...“ Az előbb nevezett

Tömerdek panaszra adott okot a XVI. század magyarjainak a várak őrizetére berendelt *idegen katonaság*, mely kivált *Rudolf* alatt majdnem ellenség módjára zsarolta és pusztította a föld népét; a városi polgárságnak pedig azonfelül, a hol csak lehetett jövedelmeit rontotta, s kiváltságainak élvezetében háborította. Ily esetekről tanuskodik *Rudolf*nak egy 1582-ben kelt s *Rueber János* sárosi gróf- és Felső-Magyarország főkapitányához intézett levele, melyben -- mint maga is beismeri -- a kassaiak súlyos panaszára, annak a következő kihágások megszüntetését parancsolja: hogy a Kassán fegyveres szolgálatot teljesítő katonaság a *bort* és *sört* önhatalmulag árúsítja (korcsmárolja); továbbá, hogy a katonaság különféle, *csizmadia*, *szabó*, *szűcs* stb. mesterségeket űz; és hogy *Rueber* a *kézmárkiaknak* és a *lengyel kereskedőknek* megengedi, hogy Kassán túl is vonulhassanak; — nehogy tehát mind ezen sérelmek a város lakosságának tetemes anyagi kárát s romlását okozzák, meghagyja: »quatenus praetactam vini et cerevisiae educillationem una cum artium mechanicarum usu apud milites nostros aboleatis; neque cives in suis libertatibus turbari permittatis, ita locum quoque depositionis mercium observari faciatis, nec indulgeatis, ut poloni vel alii mercatores contra eorundem Cassoviensium praerogativam suas quaesturas ultra ipsam civitatem exercere possint.«¹

S hogy mily feltékeny volt Kassa ezen kiváltságára s mily szűkeblű tudott lenni bárkivel szemben is, midőn az ellen valami a legtalababbról is a sérelem látszatát viselte, kitűnik *Báthory István lengyel királynak* 1585-ben kelt két leveléből, melyeket Kassa városához intézett. Az egyikben írja, hogy azt az általuk lefoglalt hordó bort, melyet *Tornyai Kristóf* a maga öt hordójával együtt egy kassai polgártól vásárolt, már a jó szomszédsági viszonynál fogva is szolgáltatassák ki számára, annyiival inkább, mivel *Tornyai* a borok után járó vámot meg-

sz. kir városokat szabadságaikban megvédelmezi, hogy t. i.: „iidem soli in civitatibus nostris liberis et non aliqui Domini ac nobiles vel subditi eorum in villis vel pagis ipsorum loca eiusmodi depositionum et collegia artificum mechanicorum constituere et negotiationem exercere valerent etc.“ *K. v. titk. ll. Dep. nro 71.*

¹ *Viennae, Anno Domini 1582. Rudolphus secundus Dei gr..... fideli nostro Magnifico Joanni Rueber de Pixendorf comiti Comitatus Saaros et partium regni nostri Hungariae superiorum moderno, ac futuris nostris supremis capitaneis salutem et gratiam. Expositum est maiestati nostrae in personis fidelium nostrorum prudentum, et circumspectorum Judicis et iuratorum, caeterorumque civium civitatis nostrae Cassoviensis gravi cum quaerela, quomodo inter caetera quibus ipsorum immunitates maximopere laederentur haec quoque sequentia essent, nimirum quod milites nostri ibidem Cassoviae stipendia merentes vina, et cerevisiam pro libitu educillarent; item quod iidem milites artes mechanicas, ut sutoriam, sartoriam, pellicum, et similes alias exercerent; ac quod tu Ruebere Kesmarkiensibus, et polonis ultra ipsam civitatem Cassoviensem cum suis mercantiis proficisci indulgeres; quae omnia in maximum derogamen libertatum ipsius civitatis cederent, et in extremam inopiam, ac egestatem ipsos civitatenses adducerent; Supplicarunt itaque nobis sub proxime praeterita Posoniensi Dieta iidem cives ut eis superinde de opportuno remedio gratia se providere, neque permittere dignemur, ut in suis libertatibus turbentur.....“ *K. v. titk. ll. Dep. nro 72.**

fizette;¹ úgy látszik azonban, hogy a kassaiak vagy nem tágitottak, vagy talán egy másik szállítási eset adott alkalmat *Báthorynak*, pár hó mulva a második — mondhatnám tendentiosus — levél írására, melyben helyesli ugyan a polgárok szorgosságát árúmegállító joguk védelmét illetőleg, de azért túlságosnak tartja azt, hogy még az ő számára szállított borokat sem engedik hozzá jutni; hisz *Rueber kassai kapitány* életében is minden évben szállított borokat Lengyelországba, még sem volt semmi kellemetlenség az iránt, hogy honnan szállítottak; bölcsen teszi tehát a város — fejezi be levelét — ha úgy őrzi árúmegállító jogát »ut ne ea nos afficere debere existiment.²

Öt év mulva majdnem így tettek a lengyel *Stadnicki testvérekkel* is, kiknek 18 és fél hordó borát az árúmegállító jog sérelmének ürügye alatt 1590. jan. 16-án lefoglalták; de a jó szomszédság és néhány úr közbenjárása folytán csakhamar vissza is adták.

Rosz híruk terjedt el tehát mindezeknél fogva a kassaiaknak Lengyelországban, melynek ellensúlyozására történhetett, hogy hasonló visszatartás ellen magukat biztosítsák, a nevezett testvérek által kiállított mentelmi levelet eszközölnék ki, melyben ünnepélyesen ígérik, hogy a borok lefoglalása miatt sem ők, sem honosaik, a kassaiakon és általában a magyar kereskedőkön boszút nem fognak állani.³

¹ D. in arc. n R *Varsaviensi* 29. Mens. Januarii 1585. *Stephanus* D. gr. Rex Poloniae... Princeps Transilvaniae. „Prudentes et circumspecti nobis dilecti Christophorus Tornyai servitor noster conquestus est nobis sex vini vasa, quae a cive vestro coemerat, et ex quibus unum ad nos spectabat, sibi a nobis adempta ac retenta esse, cum autem intelligamus nulla praefati Christophori culpa retentionem eiusmodi factam esse, quod vectigalia sacrae caesariae Mitati debita sufficienter se persolvere asserat, horum amur vos, ut praefata sex vasa vini libera ipsi relinquatis, neque aliquod ulterius in earum detentione impedimentum ipsi afferatis, hoc pertinebit ad conservationem inter vos et subditos nostros bonae vicinitatis studium, bene valete. K. v. tilk. lt. Dep. nro 74.

² *Cracoviae* Die 20. Apr. 1585. *Stephanus* Dei gr. rex Poloniae magnus dux Lithv. et Transilvaniae. „Famati grate nobis dilecti. Non improbamus istam in custodiendo depositarii iure curam G. V. atque diligentiam, quod cavent ne nostro praefextu vina a quoquam ultra civitatem vestram compareantur; eaque re privilegiis vestris derogetur; quod autem G. V. latius isthaec Privilegia, et in nos etiam ipsos extendunt hoc est quod miramur maxime quod cum praeteritis annis singulis vivente magnifico olim Ruebero vina in illis partibus in nostrum usum comparata ad nosque deducta sint, nunquam tamen a vobis istiusmodi difficultates factae aut istae de privilegiis motae sunt quaestiones, nunc unde proficiantur, miramur consulte G. V. recteque fecerint, si ita iura Depositarii sui integra servare volent, ut ne ea nos afficere debere existiment, bene valeant.“ K. v. tilk. lt. Dep. nro 73.

³ Nos *Martinus*, et *Andreas Petrus de Zmigrod Stadnicki fratres germani* fatemur, e recognoscimus per praesentes; quod postquam circumspecti Domini iudex, et iurati cives civitatis Cassoviensis vina nostra octodecim vasa cum dimidio, anno 1590. die 16-a Januarii propter violationem (ut illi proferunt) loci eiusdem depositionis accepissent eaque pro bona vicinitate, et mutua tranquillitate ad nonnullorum dominorum intercessionem restituissem, quo eisdem, sicuti et nobis huc illuc pacifice commeari liceat, hasce literas assecutorias ea conditione dictis civibus Cassoviensibus dedimus, ut in posteris et futuris temporibus eosdem Cassovienses, et Regni Hung. incolas omnes, et singulos causa illorum vinorum neque nos

Ha *Rudolt* uralkodásának évei nehéz idők voltak az országos sérelmek orvoslására s az alkotmányos viszonyok megvédelmezésére, képzelhetni, mily végzetesek voltak azok a kiváltságokra. Az ő nevében minden téren rendszerint gyűlölt idegenek intőzkedtek, sokszor gonoszabban, mintha mit sem tettek volna; ő pedig prágai palotájában saját kedvteléseinek élt. Ha beleavatkozott valamibe, nem azért tette, hogy fogadata is legyen, de hogy a semmittevés lát-zatát elhárítsa. S így a nagyobb sérelmek úgy, mint a kisebb panaszok orvosolatlanul maradtak.

Panaszkodhattak a kassaiak, hogy a környékbeli jövevény kereskedők belopózáván városukba, semmi adót sem fizetnek s a polgárság világos kárára mégis kereskedést üznek; — annyit megtett, hogy *Teuffenbach Kristóf*, — a felvidék kapitányához 1592-ben intézett levelében meghagyja, hogy mindazon idegen kereskedőket, kik a város hatóságának magukat alávetni s ott állandóan letelepedni nem akarnának, a városból azonnal kiűzze s a polgárság jogait minden módon megvédelmezze;¹ de mind hasztalan, elkövetkezett végre az idő, midőn *Rudolf* hosszas uralkodásának örökös zavarai s a kiváltságok háborításának a szertelenségig menő részletei, az 1603. február végén tartott országgyűlésen egy eddig szokatlan, de nagyföntosságú és bizonyos társadalmi szükségesség által parancsolt elvet juttatnak érvényre, melyet azon országgyűlés törvény-cikkely alakjában imígyen szövegez: »quibuslibet, vina et alias res et merces in liberas civitates locaque depositionum invehendi, collocandi et deponendi et pro commoditate eorum dividendi plenariam atque omnimodam dedissent facultatem et auctoritatem«;² s ebben a kiváltságnak hadat üzenő *szabad kereskedelem eszméjét másfél század múltán újból előtérbe nyomulni látjuk*. A szabadaimas városok természetesen most

neque nostri homines quovis modo impetere aut per alios molestari faciamus. In quorum omnium fidem et evidens testimonium praesentes literas reversales manuum nostrarum subscriptione et propriis sigillis roboratas civibus Cassoviensibus pro futura eorundem cautela dandas duximus. In Kniezicze, 21 die Jul. a. 1591. Martinus Stadnicki, de Smigrod, mp. Andreas Petrus Stadnicki. *K. v. titk. lt. Dep. nr. 75.*

¹ *Rudolphus secundus*. D. in Arce nostra regia *Pragensi* 3. die Mens. Apr. 1592. „Fideli nostro Magnifico *Christophoro a Teuffenbach in Mayrhofen* Baroni partium R. nostri Hug. superiorum generali capitaneo. Conquesti sunt nobis fideles nostri prudentes, ac circumspecti Iudex, et Jurati cives civitatis Cassoviensis gravi cum querela, quomodo multi circumforanei mercatores advenae in civitatem nostram praefatam irrepsissent, qui ibidem publice nullum censum in medium eorum solventes negotiationem exercerent, mercesque suas dividendi in evidens damnum, et praepudicium indigenarum eius loci, privilegiorumque et immunitatum suarum manifestum; propterea mandamus, quatenus acceptis praesentibus et praemissis sic ut praefertur, stantibus, et se habentibus, praefatos forenses, seu Mercatores extraneos, qui iurisdictioni dictae Civitatis nostrae Cassoviensis subjecti esse nollunt, statim, et de facto ex praefata civitate nostra ablegare, neque eisdem merces suas quascunque isthic dividendi permittere, sed dictos exponentes contra illos in iustis eorum iuribus et libertatibus tueri protegere et defendere modis omnibus debeatis, et teneamini auctoritate nostra Regia praesentibus vobis hac in parte plenariae concessa, secus non facturi.....“ *K. v. titk. lt. Dep. nro 76.*

² Nos *Nicolaus Istvánffy* de kisasszonyfalva Locumtenens officii Palatinalis, D. *Posonii* 26. d. mens. Mart. 1603. *K. v. titk. lt. Dep. nro 77.*

sem akarnak tudni e végzésről s *Kassa követei által* tiltakozását fejezi ki annak hatályba lépése iránt, mert kiváltságait sérti, jövedelmeit megtámadja; hivatkozik az 1569-ik évi 18. t. cz.¹ és az 1562-ik évi 63-ik t. czikkre, melyek az ő álláspontját támogatják. A befolyásos város kedvéért *Istvánffy Miklós* az ő tiltakozását tartalmazó egy oklevelet állit ki, hogy azt jövőre nézve jogai védelmére felhasználhassa.² S nem telik bele tiz esztendő, máris annyi az árúmegállító jog elleni sérelmök, hogy *Draskovics Jánost* kéri fel. járna közbe *II. Mátyásnál*, miszerint kiváltságaik helyreállításában s megvédelmezésében a kassaiakat kegyesen támogatni méltóztassék.³

Mióta *Kassa* az árúmegállító jog előnyeit nem kizárólagosan élvezé. hanem *Lőcse, Eperjes, Bártfa és Kis-Szoben*, e felső-magyarországi négy szab. kir. várossal kénytelen vala megosztani, azóta mindegyre észrevehetőbb kereskedelmének hanyatlása s szembetűnőbb az idegen kereskedők iránt tanusított bizalmatlansága. S nem csoda. *Thurzó György nádor* is azért kel az említett városok védelmére (1611.), hogy árúmegállító jogaik szervezete értelmében, az idegen nemzetbeliek, midőn kereskednek, árúikkal e városokon túl ne mehessenek; s mivel a borok kivitele alkalmával a harminczadoknál a királyi jövedelmek épen az által rövidítettnek meg, hogy a szomszéd országok bármely lakói ez országban magyar borokat szabadon vásárolhatnak és ezen ürügy alatt a *lengyel, német, ruthén, zsidó* stb. kereskedők a boron kívül bármely árucikkekkel való szabad kereskedésre is feljogosítva érezvén magukat, nem kész pénzzel, hanem az árucikkek minden különbsége nélkül, holmi silány dolgok kicserélésével rászedik, csaltják a tapasztalatlan népet: ennél fogva meghagyja, hogy a külföldi kereskedők árúikkal, melyeket borért vagy más értékes áruért cserébe szoktak adni, a lerakodó helyeken túl ne mehessenek, kivéve, ha borral kereskednek, különben portékáik elkobzásával bűnhesztetnek. Ép úgy mint a magyar kereskedők, kik Lengyel-

¹ 1569. évi 18. tcz.: *Depositionum loca vetera restituantur; ad explodendam monetam Polonicam.* De moneta polonica et damnis, quae ex eius in Hungaria usu proveniunt, visum est eius incommodi, remedium vix aliud praesentius inveniri posse, quam si in partibus Regni superioribus restituantur veterum depositionum loca.

1. §. Quapropter decretum est, ut vetera ipsa depositionum loca, qualia sunt versus Poloniam Cassovia, Epperies, Leutsovia, Barthfa, Késmárk, filialia vero Homonna, Varanno, et Stropko etc. imposterum observentur secundum cuiuscuiusque loci consuetudinem et privilegium.

2. §. Quae sacrae Maiestati Suae produci debebunt, quo visis illis, huic rei tanto melius consulere possit.

² K. v. titk. lev. Dep. nr. 77.

³ *Draskovics János levele II. Mátyáshoz.* D. Posonii, die 12. Febr. a 1611. „Videlicet educationis vinorum in Poloniam et depositionis loci tueri et defendere clementissime dignetur, quo sacratissimae Mtati Vtrae et toti Regno post tantas perpressas miserias et calamitates utiles esse et imperata eiusdem promptius et facilius exequi possint.“ K. v. titk. lt. Dep. nr. 78.

országban *Krakón* s több más helyeken túl, valamint *Ausztriában Bécsen* túl, árúikkal tovább nem mehetnek s kereskedést nem üzhetnek.¹

II. Ferdinánd úgyszólván az egész kormányzat és társadalom illetékes elemeit mozgásba hozza (1633.), hogy a kassaiakat árúmegállító jogukban védelmezzék;² *I. Lipót* pedig (1687.) azon urak ellen kel ki, akik a kereskedőket birtokaikba, házaikba is befogadják s engedik, hogy a városok és a királyi jövedelmek rovására náluk kereskedhessenek;³ de rövid idő múlva ugyan ő, midőn a török uralom alól felszabadított Magyarország korlátlan urául tekintette magát s önkényüleg intézkedett a nemzet legéletbevágóbb jogai felett, jutott ideje kevésbbé jelentékeny intézkedések által felkavarni Kassa lakóinak nyugalma is, az által t. i. hogy árúmegállítási jogát megvonva, *ideiglenesen Eperjes és Lőcse városokra* ruházta. — 1691-ben azonban a teljhatalmú *bécsi hadi tanács* a király nevében tudtul adja, hogy az árúmegállító helyek »ex antiquo simul et renovato privilegii iure« ismét Kassára helyeztetnek vissza. Mivel pedig a *boroszlai* és más idegen kereskedők *Kassa ellen Eperjes érdekében* nyilatkoztak, meghagyja a hadi tanács a felső-magyarországi hadparancsnoknak, hogy szükség esetén Kassa védelmére karhatalmat is alkalmazhasson.⁴

De a hadi tanács rendelkezése sem volt elegendő arra, hogy Kassa régi depositoralis joga visszaállíttassék és sértetlenül megóvassék; mert 1693-ban *egyrésztől Kassa*, *másrésztől Lőcse, Bártfa és Kézsmárk* között ugyanebben az ügyben perre kerül a dolog; s ezek mint azelőtt, most is a sokszor emlegetett törvényczikkekre, Kassa megkiváltságleveleire hivatkozott. *Lipót* a magyar udvari *kanczellaria*, valamint *titkos tanácsa* meghallgatásával úgy ítélte, hogy a Tiszán innen és túlról, kivált *Debreczenből*, valamint *Erdély-, Moldva-, Oláh- és Törökországból* jövő bármiféle idegen nemzetiségű kereskedők Kassán túl nem mehetnek, hanem ott lerakodni és szállítmányaikat vásártárgyává tenni tartoznak; míg az északi tartományokból, t. i. *Sziléziából, Lengyel- és Morvaországból* jövő idegen kereskedők a többi említett felvidéki városokban tartoznak árúikkal megállapodni;⁵ 1604-ben pedig midőn Kassa és a nevezett városok

¹ *Thurzo György* nádor levele D. *Posonii* die 16 mens. Mart. 1611. „.....sub quo prae-textu Domini Poloni, Germani, Rutheni, Judaei, ac reliquae nationes circumiacentes liberam suae negotiationis anchoram se nactos putantes, absque ulla differentia in omnibus mercimoniis non parata pecunia, verum permutatione rerum quarumlibet miseram plebem infascinant, imperitumque populum defraudando quaestum suum exercent, quae cum in derogamen libertatis huius Regni labefactionem privilegiorum praerogantiarum civitatum atque totius gentis Hungariae incomodum vergat.....“ *K. v. titk. lt. Dep. nr. 79.*

² *II. Ferd.* 1633. *Viennae* die 1. Mens. novemb. *K. v. titk. lt. Dep. nr. 80.*

³ *I. Lipót levele.* Dat. *Viennae* Die. 21. mens. szept. 1687. *K. v. titk. lt. Dep. nr. 81.*

⁴ *Vien* den 12. tag. monat. okt. Per imperatorem ex consilio Bellico. *K. v. titk. lt. Dep. nr. 82.*

⁵ *Viennae*, 1693. die 26. me. s. novembr. „.....sed et cancellariae nostrae Regiae Aulico Hungaricae intimique etiam consilii nostri Votis, ac opinioibus pariter superinde per

között újból kitört viszályban az előbbi évben hozott határozatát megerősíti, egyszersmind hozzá teszi, hogy a belföldi kereskedők áruikkal bármikor és bárhová szabadon mehetnek, eladhatnak és vehetnek; a külföldieket azonban csupán csak ha vétel céljából utaznak, ruházza fel e joggal.¹

A kereskedelmi monopoliumnak ily önkényü, de nem minden szükség nélküli, sajátos megszaggatása legjobban mutatja a változott időket, melyek keretébe a kiváltságokra fektetett kereskedelmi rendszer többé sehogy sem bír illeszkedni. Halálos csapás az tehát e rendszer egyik üterére, az árúmegállítási jogra is. Az 1445-ben először kimondott s 1603-ban újra hangoztatott eszme, annyi megpróbáltatás, annyi rendelet és elnyomás daczára is, végre kivívta jogosultságát s nem volt hatalom többé, mely győzedelmes útjában feltartóztathatta volna. Az ország közvéleménye megérett a kereskedelmi monopolium eltörlésére.

Lehetetlen ugyanis elképzelni, hogy az egyik vagy másik irányban akadályozott kereskedők egykönnyen lemondottak volna amaz előnyös üzletekről, melyeket a királyok nem eléggé indokoltan elzártak előlük; köztudomású volt, hogy az ily kiváltságok mint helybeli kivételek és kedvezések sokszor a törvények ellenére, mint felségjogokhoz tartozó dolgok adományoztattak, vagy a törvény által eltöröltettek (pl. Buda egyedárúsága), vagy végre a körülmények változtával, maguk a fejedelmek által is visszavonattak; nem láttak, amint hogy nem is láthattak bennök oly közfontosságú és általában országos érdeknél fogva kötelező intézményt, melyet megtartaniok kellett volna; vagy a széltében-hosszában üzött sérelmek orvosolhatlan voltánál fogva, büntetlenül meg nem szeghettek

nos benigne acceptis et intellectis; exquo cis-et trans Tibiscanis, et signanter Debreczinensibus, ita et ex Transilvania, Moldavia, Valachia, ac Turcia adventantibus Graecis et Rascianis, alisque quaestoribus et negotiatoribus vigore etiam antiquorum privilegiorum civitati Cassoviensi impertitorum, ad deponendum merces suas commodior locus Cassoviae, quam alibi esse dignosceretur: Aliis porro utpote ex Polonia, Silesia ac reliquis adiacentibus Provinciis cuiuscunque status et ordinis negotiatoribus ad alias quascunque Privilegio depositionis aequae gaudentes civitates cum mercibus proficisci, et condescendere, easque pro libitu sive in una sive in altera civitate collocare deponere, aut pro commoditate divendere tenore praecicatorum articulorum liceret....." *K. v. titk. lt. Dep. nr. 83.*

¹ *Dat. Castro nostro Ebersdorff. Die 5. mens. okt. 1694. K. v. titk. lt. Dep. nr. 86.*

*Lipót rendelete. In castro nostro Ebersdorff die. 20. mens. Szept. 1694. „.....ut nimirum omnes et singuli mercatores Quaestores, ac institores indigenae in praefato Regno nostro Hug. commorantes et eiusdem Regni nostri incolae ad mentem Sigismundi decreti secundi articuli 11-imi universas et quaslibet res ipsorum mercimoniales et onae venalia, aut commutabilia tam intra, quam extra jam fatum Regnum nostrum quocunque, quotiescunque, et quando-cunque voluerint, liberam plenam et omnimodam deducendi deferrendi, pellendi, reducendi, deponendi et depositas vendendi commutandique, ac ad libitum cum iisdem disponendi, prout et extranei et forenses quicunque homines quaestores, ac institores ad coemendas merces, et bona quaesturalia pariter ad loca, et civitates quascunque in memorato Regno nostro Hug. situatas proficiscendi, commeandi, condescendendi easdemque ad placitum emptionis tamen dumtaxat gratia accedendi, et frequentandi habeant facultatem....." *K. v. titk. lt. Dep. nr. 84. és 86.**

volna. És így folyt és tartott a kihágás — míg fennállt a kiváltság. De nagy eseményeknél mennyi ismeretlen és szerencsétlen kísérlet előzi meg azon törekvést, mely sikerül! — A gondviselés az ő szándékainak keresztülvitelére minden dolgokban bőkezűleg hinti el az erőnyeket, bátorságot és feláldozásokat; s végre az embert csak ismeretlen számú, öntudatlan s látszólag elveszett fáradozások után — s csak miután számtalan nemes szív lesújtott az elcsüggedésben, azon meggyőződésben, hogy ügyök elveszett, — csak azután engedi meg annak diadalra jutását.

Igy történt kétségkívül itt is. Tárgyunk látott viszontagságai voltaképen nem egyebek, mint a kiváltság méltánytalansága iránt támasztott és állhatatosan folytatott ellentállási kísérletek. Egy örökös és látszólag eredmény nélküli küzdelem. És mégis eme kísérletek folytak be arra, hogy éleszsзék és táplálják azt a szellemet, mely hivatva lőn létre hozni — a szabad kereskedelmet.

